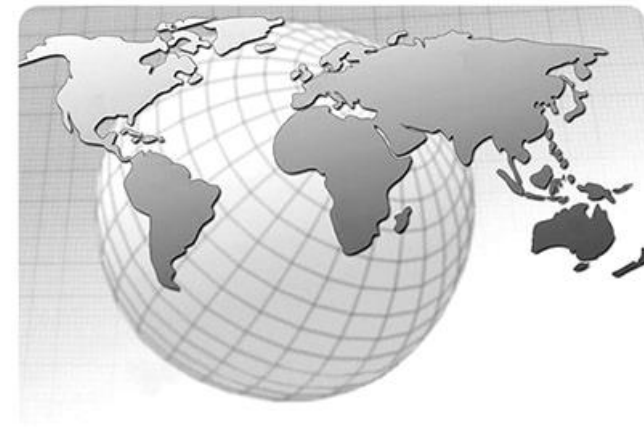

➔ **П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський, Є. Паніотов**
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ
ПРАВОПОРЯДКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ

- П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський, Є. Паніотов
ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ:
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
- П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський, Є. Паніотов
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ЗЛОЧИННІСТЬ:
КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ
- П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський
КРИМІНАЛІСТИКА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ
- П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський, В. Міщенко, Г. Семаков
ПІДПРИЄМНИЦЬКЕ БЕЗПЕКОЗНАВСТВО В УКРАЇНІ
- П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
- П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський
ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ
СТАНОВЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЄВРОПИ
- П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СИСТЕМІ
СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРАВА
- П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СИСТЕМІ
ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ
- П. Біленчук, А. Кофанов, О. Кобилянський
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ

**«НАУКОВА БІБЛІОТЕКА КРИМІНАЛІСТА»
презентує підручники, монографії, навчальні
посібники в таких галузях знань:**

- Серія „Людина, право, суспільство”
- Серія „Економіка, фінанси, право”
- Серія „Безпека людини, суспільства, держави”
- Серія „Національна і міжнародна безпека”
- Серія „Міжнародне співробітництво”
- Серія „Мас-медіа”
- Серія „Криміналістична освіта ХХІ століття”
- Серія „Криміналістична наука в цивільному, арбітражному та кримінальному процесі”
- Серія „Міжнародна і вітчизняна злочинність”
- Серія „Запобігання, протидія, розслідування злочинів”
- Серія „Автоматизація, комп’ютеризація, інформатизація”
- Серія „Зброезнавство і мисливствознавство”
- Серія „Інформація+Інтелект+Інновація”
- Серія „Електронна фотографія”
- Серія „Криміналістичне забезпечення”
- Серія „Культура, мистецтво, право”
- Серія „Власність, земля, право”

**Тел. (067) 573-83-07
Тел./факс: (044) 468-31-21
E-mail: peregin@mail.ru**

Наукове видання

**Петро Дмитрович БІЛЕНЧУК
Андрій Віталійович КОФАНОВ
Олег Леонідович КОБИЛЯНСЬКИЙ
Євген Костянтинівич ПАНОТОВ**

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ
СЛІДЧИХ І КРИМІНАЛІСТІВ
МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КРИМІНАЛІСТИКИ**

**П.Д. БІЛЕНЧУК
А.В. КОФАНОВ
О.Л. КОБИЛЯНСЬКИЙ
Є.К. ПАНОТОВ**

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ
ПРАВОПОРЯДКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ**

Монографія

Підписано до друку 07.12.2009.
Формат 60×84. Папір офсетний.
Тираж 300 прим.

Видавництво „КІЙ”
Адреса: 0436, Київ-136,
вул. Гречка, 13, кім. 216.

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 1168 від 24.12.2002 р.

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ
ПРАВОПОРЯДКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ**

Монографія

Київ 2009

УДК 343.9
ББК 67.52я 73
Б61

Схвалено та затверджено кафедрою криміналістичної техніки ННІПСК КНУВС та рекомендовано до друку вченою радою Європейського університету управління, безпеки та інформаційно-правових технологій (протокол № 11 від 03.11.2009 року).

Рецензенти:

- А.С. Мацько** – завідувач відділенням міжнародного права Київського університету права Національної академії наук України, професор
Г.С. Семаков – завідувач кафедри правоохоронної діяльності Міжрегіональної академії управління персоналом, професор
О.К. Скаленко – завідувач відділом Інституту світової економіки та міжнародних відносин, академік

Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Паніотов Є.К.

Б 61 Міжнародне співробітництво органів правопорядку при розслідуванні транснаціональних злочинів. – Монографія / За ред. П.Д. Біленчука. – Київ: КИЙ, 2009. – 72 с. – (Серія «Національна і міжнародна безпека»).

Монографічне дослідження присвячено висвітленню теоретичних і методичних основ міжнародного співробітництва в процесі запобігання, протидії та розслідування транскордонних, транснаціональних, трансконтинентальних злочинів.

Для студентів і викладачів вищих закладів освіти, науковців, працівників вітчизняних органів правопорядку та зарубіжних правозахисних організацій.

ББК 67.52я 73

Київ, 1-2 лютого 1994 р.

210. Шармазанашвили Г.В. Международные межправительственные организации. Учебное пособие. – Москва, 1979. – 281 с.
211. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция. Учебное пособие. – М.: Междунар. отношения, 2003. – 400 с.
212. Шибаева Е.А. Право международных организаций. Вопросы теории. – М.: Междунар. отношения, 1986. – 220 с.
213. Шибаева Е.А. Международные организации в системе международно-правового регулирования международных организаций // Советский ежегодник международного права. 1978. – М., 1980. – С. 215-223.
214. Штаб-квартира Интерпола информирует. Выборы нового руководства Интерпола. // Интерпол в России. – №6. – 2000. – С. 11-12.
215. Шуршалов В.М. Международные правоотношения. – М., 1971. – 341 с.
216. Кривчикова Э.С. Основы теории права международных организаций. – М., 1979. – 340 с.
217. Экономика Европейского Союза: Учебник / Г.Ю. Гагарина, В.В. Громыко, З.М. Окрут, О.В. Сагинова. – М., 2003. – 399 с.
218. Эксархопуло А.А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях: Учеб. пособие / Ассоц. юрид. центр. – СПб.: Юрид. центр. Пресс, 2002. – 488 с.
219. Энциклопедический юридический словарь / Под общей ред. В.Е. Крутских. - 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 940 с.
220. Эффективные меры борьбы с транснациональной организованной преступностью: Справочный документ / ООН; Конгресс по предупреждению преступности и уголовному правосудию (Бангкок). – Вена: ООН, 2005. – 28 с.
221. Яблоков Н.П. Расследование организованной преступной деятельности. – М.: Юрист, 2002. – 172 с.
222. Яблоков Н.П. Транснациональная организованная преступность и некоторые формы международного сотрудничества в борьбе с ней // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. – 2001. – № 4. – С. 17-26.
223. Яровий Б.Д. Інформаційно-правові аспекти протидії правопорушенням транснаціонального характеру // Фінансово-правові дослідження: теорія та практика: Збірник тез. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, – 2006. – С. 195-199.
224. Andre Bossard. Transnational Crime and Criminal Law. Chicago. Illinois: the Office of International Criminal Justice, the University of Illinois at Chicago, 1990. - P. 3.

- межгосударственного сотрудничества // Российский ежегодник международного права. – СПб, 2000. – С. 212-224.
193. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 1999. – 528 с.
194. Толстопятенко Г.П. Европейское налоговое право. Сравнительно-правовое исследование. – М., 2001. – 230 с.
195. Топильская Е.В. Организованная преступность. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 1999. – 256 с.
196. Тункин Г.И. Вопросы теории международного права. – М., Госюриздат, 1962. – 416 с.
197. Тункин Г.И. Теория международного права: (монография). – М.: Зерцало, 2000. – 416 с.
198. Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества. Международный научно-исследовательский проект. – М.: Изд-во БЕК, 1994. – 279 с.
199. Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества: Междунар. науч.-исслед. проект / РАН, Институт государства и права. – М.: БЕК, 1995. – 296 с.
200. Ульянова Н.Н. 500-летие трактата Иржи Подебрада об организации мира и безопасности // Сов. государство и право. – 1965. – № 1. – С. 108-117.
201. Усенко Е.Т. Совет Экономической Взаимопомощи – субъект международного права // Советский ежегодник международного права, 1979. – М.: Наука, 1980. – С. 11-44.
202. Фердросс А. Международное право. Пер.с нем. Ф.А. Кублицкого и Р.Я. Карышкиной. Под ред. и с предисл. д-ра юрид. наук Г.И. Тункина. – М.: Изд. иностр. лит., 1959. – 652 с.
203. Филиал НЦБ Интерпола КМ ГУВД Волгоградской области <http://go.bayard.ru/interpol-vgg/sled.asp>
204. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 980 с.
205. Фисенко И.В. Борьба с международными преступлениями в международном уголовном праве. – Мн.: Тесей, 2000. – 336 с.
206. Цепелев В.Ф. Криминальная коррупция и ее место в системе транснационально организованной преступности // Современная уголовная политика в сфере борьбы с транснациональной организованной преступностью и коррупцией: Материалы Третьего парлам. междунар. «круглого стола» по пробл. борьбы с транснац. преступностью, Иркутск-Москва / Моск. ин-т МВД РФ и др.; (Редкол.: Максимов СВ. (пред.) и др.). – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2002.
207. Циганкова Т.М., Гордеева Т.Ф. Міжнародні організації: Навч. посібник. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 340 с.
208. Черкес М.Ю. Міжнародне право: підручник. – К.: Знання, 2000. – 292 с.
209. Чубарев В.Л., Мацко А.С. Деякі аспекти проблеми діяльності Укрбюро (НЦБ) Інтерполу // Наукові розробки академії по вдосконаленню практичної діяльності та підготовці кадрів ОВС: матеріали наук. прак. конф.,

ЗМІСТ

Передмова: співробітництво і взаємодія правоохоронних

органів України та зарубіжних країн в структурі

методики розслідування злочинів.....4

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи міжнародного

співробітництва в процесі розслідування

транснаціональних злочинів.....12

Розділ 2. Криміналістичні засади взаємодії при розслідуванні

злочинів: види та форми.....27

Розділ 3. Класифікація напрямів міжнародного співробітництва

у сфері кримінального судочинства: форми та

принципи взаємодії правоохоронних органів

України та органів правопорядку іноземних держав.....43

Висновки, пропозиції, рекомендації.....53

Використана і рекомендована література.....58

ПЕРЕДМОВА:
СПІВРОБІТНИЦТВО І ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В СТРУКТУРІ
МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

В Україні основними завданнями кримінального судочинства є охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть в ньому участь, а також швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний (ст.2 Кримінально-процесуального кодексу України). Це, в свою чергу, визначає зміст та спрямованість діяльності правоохоронних органів щодо реалізації охоронних функцій держави.

На сьогоднішньому етапі розвитку Української держави, правоохоронні органи, як і суспільство в цілому, переживають складний період. З переходом до ринкових відносин і інтеграції України до світового співтовариства, перед ними дуже актуально постали проблеми, що стосуються розкриття та розслідування нової категорії злочинів – таких, які носять транснаціональний характер. Транснаціональний злочин, це такий злочин, об'єктивна сторона якого передбачає його вчинення на території двох і більше держав.

Основою успішного розкриття і розслідування даного виду злочинів є злагодженість дій правоохоронних органів України і зарубіжних країн в процесі розкриття таких злочинів. Це можливо досягти лише шляхом організації постійної і стійкої взаємодії між правоохоронними органами України і зарубіжних країн в процесі діяльності по розслідуванню транснаціональних злочинів.

У криміналістиці є декілька визначень взаємодії органів розслідування злочинів, узагальнюючи які взаємодію правоохоронних та інших державних органів і посадових осіб у процесі розкриття і розслідування злочинів можна розглядати як узгоджену діяльність різних ланок однієї або декількох організаційних систем, спрямовану на досягнення загальної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу (Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак./ За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.).

Взаємодія як найбільш організована і ефективна форма боротьби правоохоронних органів зі злочинністю характеризується деякими основними властивостями. У зв'язку з цим вона розглядається як вищий ступінь консолідації сил і засобів правоохоронних та контролюючих органів, наділених законом відповідними повноваженнями (серед яких один з основних видів – взаємодія слідчого та оперативно-розшукових органів), у

– Харків: Вид-во НУВС, 2002. – С 21-25.

181. Смелік В.Б. Інтерпол та Європол: організаційно-правові засади співробітництва // Проблеми гармонізації законодавства країн СНД та Європейського Союзу: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – С. 404-405.

182. Смелік В.Б. Національне Центральне Бюро Інтерполу в Україні: мета та основні напрямки діяльності // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 18. – Харків: Вид-во НУВС, 2001. – С. 127-130.

183. Смелік В.Б. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: європейський досвід // Науковий вісник Інституту держави та права ім. В.М. Корецького: Збірник наукових праць. Вип. 48: Правознавство. – Київ: ІДПК, 2005. – С. 50-55.

184. Смелік В.Б. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток Міжнародної організації кримінальної поліції (ІНТЕРПОЛ) // Фінансово-правові дослідження: теорія та практика: Збірник тез. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2006. – С. 179-184.

185. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтевский и др.; под ред. В.К. Лисиченко. Советская криминалистика. Теоретические проблемы. – М., 1978. – С. 137; Р.С. Белкин. Курс советской криминалистики. Т. 1. – М., 1977. – С. 216.; Р.С. Белкин. Очерки криминалистической тактики. – Волгоград, 1993. – С. 111; Р.С. Белкин. Курс криминалистики. Т. 1. – М., 1997; А.Р. Белкин. „Теория доказывания”. Научно-методическое пособие. Норма. – Москва, 1999.

186. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. 3-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1985. – 1600 с.

187. Современная уголовная политика в сфере борьбы с транснациональной организованной преступностью и коррупцией: Материалы Третьего парлам. междунар. «круглого стола» по пробл. борьбы с транснац. преступностью, Иркутск-Москва / Моск. ин-т МВД РФ и др.; (Редкол.: Максимов С.В. (пред.) и др.). – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. – 175 с.

188. Справочная книга криминалиста / Викоторова Е.Н., Викторова Л.Н., Виноградов И.Г. и др.; Отв. ред. Н.А. Селиванов; Генер. Прокуратура Рос. Федерации, НИИ проблем укрепления законности и правопорядка. – М.: НОРМА: Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М, 2000. – 712 с.

189. Статут ООН 1945 р. // Международное право в документах: Учеб. пособие / Сост. Н.Т. Блатова, Г.М. Мелков - 3-е изд., перераб. идоп. – М., 2000. – С. 238-269.

190. Табалидзе В.Ш. Международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства: [Учеб.-метод. пособие] / Рос. акад. образования. Моск. психол.-соц. ин-т; [Глав. ред. Д.И. Фельдштейн]. – М.-Воронеж: [НПО „МОДЭК”], 2004. – 190 с.

191. Татам А. Право Європейського Союзу: Підручник / Пер. з англ. / За редакцією В.І. Муравйова. – К.: Абрис, 1998. – 424 с.

192. Тимченко Л.А. Священный союз как переход к новой форме

Кашкина. – М.: Юрист, 2003. – 925 с.

161. Баскин Ю.Я., Фельдман Д.И. История международного права. – М.: Межд.отношения, 1990. – 176 с.

164. Проблемы и опасности, которые создает организованная транснациональная преступность в различных регионах мира: Справочный документ / ООН; Экономический и Социальный Совет. – Вена: ООН, 1994. – 41 с.

165. Р.С. Белкин, Криминалистика: Учебный словарь-справочник. – М.: Юрист, 1999. – 268 с.

166. Решетов Ю.А. Борьба с международными преступлениями (правовые проблемы): Автореф... д-ра юрид. наук. 12.00.10., 12.00.08. – М. 1984. – 25 с.

167. Родионов К.С. Интерпол: вчера, сегодня, завтра. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: Междунар. отношения, 1990. – 76 с.

168. Родионов К.С. К вопросу о правовой природе и правовом положении Интерпола // Советский ежегодник международного права, 1974. – М: Наука, 1976. – С. 215-225.

169. Роднов А.В. Сотрудничество государств в борьбе с тяжкими преступлениями: Учебное пособие. – Караганда: Изд-во Карагандинской высшей школы, 1978. – 78 с.

170. Ромашев Ю.С. Борьба с преступлениями международного характера, совершаемыми на море (терроризм, незаконный оборот наркотиков и другие преступления). – М.: РосКонсульт, 2001. – 317 с.

171. Рымарук А.И., Лысенков Ю.М., Капустин В.В., Синянский С.А. Отмывание грязных денег: международные и национальные системы противодействия / Под редакцией проф. Рымарука А.И. – К.: Юстиниан, 2003. – 544 с.

172. Малинин С.А. О правотворческой деятельности международных организаций // Советский ежегодник международного права, 1971. – М.: Наука, 1973. – С. 176.

176. Малинин С.А., Ковалева Т.М. Договорная правоспособность международных организаций // Изв. вузов. Правоведение, 1988. – № 4. – С. 72-77.

177. Самарин В.И. Интерпол. Международная организация уголовной полиции. – СПб.: Питер, 2004. – 202 с.

178. Серова І.І. Міжнародно-правові механізми протидії нелегальній міграції. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – Міжнародне право. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2003 р. – 193 с.

179. Смелик В.Б. Проблемы юридической природы и систематизации правовых норм, действующих в Европейском Союзе // Актуальные проблемы теории и истории государства и права: Материалы международной научно-теоретической конференции. – СПб: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2004. – С. 42-44.

180. Смелік В.Б. Виникнення і розвиток інституту міжнародних організацій // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 20.

різних сполученнях участі залежно від виду злочину, що розслідується, складності завдань, що вирішуються, необхідності використання відповідних засобів, прийомів та методів (Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак./ За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.).

Основу взаємодії складає обов'язкова участь відповідних правоохоронних та контролюючих органів у розкритті злочинів з виділенням для цього необхідних, специфічних для кожного органу джерел інформації, сил та засобів (Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак./ За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.). Так, Г.А. Матусовський зазначає, що така взаємодія не зводиться лише до обміну процесуальною, оперативнорозшуковою та іншою службовою інформацією, передбаченою відповідними законодавчими актами, а тут йдеться також про реалізацію цієї інформації шляхом проведення спільних дій, обговорення отриманих результатів, планування подальших заходів, спрямованих на розкриття злочинів.

«У боротьбі зі злочинністю, продовжує Г.А. Матусовський, – правоохоронні органи становлять єдину систему. Однак єдність системи як основна вимога ефективної діяльності потребує оптимальної цілеспрямованості та узгодженості усіх її елементів, тобто структур різної відомчої приналежності та підпорядкованості... Вид системи взаємодії, що вивчається криміналістикою, відбиває лише частину системи: «слідчий – оперативно-розшукові органи». До реальної системи взаємодії, що здійснюється у практичній діяльності, входять органи прокуратури, органи внутрішніх справ, Служби безпеки, деякі державні органи України (Національний банк, Міністерство фінансів, Міністерство зовнішніх економічних зв'язків та торгівлі, Державна митна служба, Фонд державного майна, Антимонопольний комітет, Державний комітет у справах охорони державного кордону, Державна податкова адміністрація, Державна контрольно-ревізійна служба та ін.), а також експерти, фахівці та консультанти відповідних галузей знань, аудитори, представники підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, громадські формування по охороні громадського порядку...» (Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.).

Так, Г.А. Матусовський визначає такі види взаємодії:

- координація діяльності правоохоронних органів;
- взаємодія слідчого та оперативних підрозділів;
- взаємодія прокурора із слідчим;
- взаємодія слідчого (органів дізнання) з експертами, фахівцями у відповідних галузях знань (наукове забезпечення);
- взаємодія слідчого з іншими державними органами при розслідуванні різних видів злочинів залежно від специфіки їх вчинення, предмету посягання, злочинних способів (наприклад, при розслідуванні злочинів, що

вчинюються у сфері господарської діяльності, з установами Національного банку, Антимонопольного комітету, Фонду державного майна, Державної податкової адміністрації, державної контрольно-ревізійної служби та інших державних органів України, що мають право контролю за дотриманням організаціями та громадянами законодавства; при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я, діянь, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин тощо, виникає необхідність у взаємодії з медичними закладами, використанні допомоги фахівців фармацевтів, хіміків, ботаніків, банку даних з цих питань). (Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.).

В Кримінально-процесуальному кодексі України термін взаємодія відсутній, але він застосовується в інших законах, таких як Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 4, п. 4, ст. 7), Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (розділ 5, ст. 16 – «Взаємодія органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України у питаннях боротьби з організованою злочинністю», ст. 17 – «Взаємодія спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю з іншими державними органами»). Відповідно до ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» – «Принципи оперативно-розшукової діяльності», оперативно-розшукова діяльність ґрунтується на принципах законності, дотримання прав і свобод людини, взаємодії з органами управління і населенням. Згідно зі ст. 7 вказаного закону – «Обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність», вказані підрозділи зобов'язані:

- виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів (п. 1 ст. 7);

- виконувати запити відповідних міжнародних правоохоронних організацій та правоохоронних органів інших держав на підставі договорів та угод (п. 2 ст. 7);

- здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами з метою швидкого і повного розкриття злочинів та викриття винних (п. 4 ст. 7).

Так, згідно зі ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються як приводи та підстави для порушення кримінальної справи або проведення невідкладних слідчих дій; для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі; для попередження, припинення і розслідування злочинів, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісті зникли; для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів; для інформування державних органів відповідно до їх компетенції.

Взаємодія слідчого з оперативно-розшуковими органами відповідно до ч. 3 ст. 114 Кримінально-процесуального кодексу України здійснюється в

преступности. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 148 с.

146. Оппенгейм Л. Международное право. Пер. с 6-го англ. Изд., доп. Г. Лаутерпахтом. Под ред. и с предисл. проф. С.Б. Крылова. Т. I. – М., Гос. издат. иностр. лит., 2-я тип. изд-ва Акад. наук СССР, 1948. – 547 с.

147. Опришко В.Ф., Омельченко А.В., Фастовець А.С. Право Европейського Союзу. Загальна частина. – К., 2002. – 460 с.

148. Организованная преступность / Под ред. А.И. Долговой, С.В. Дьякова. – М.: Юридическая литература, 1989. – 352 с.

149. Основы борьбы с организованной преступностью / Под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. – М.: Инфра-М, 1996. – 400 с.

150. Офіційний сайт Європолу в Інтернеті: <http://www.europol.eu.int/home.htm>.

151. Паніотов Є.К. Міжнародне співробітництво України у протидії транснаціональній злочинності (теоретичний аспект) // Часопис Київського університету права. Український науково-теоретичний часопис. – Київ: Київський університет права НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2006. – № 3. – С. 150-154.

152. Паніотов Є.К. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з правопорушеннями, що вчинюються з використанням високих технологій // Фінансово-правові дослідження: теорія та практика: Збірник тез. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2006. – С. 179-184.

153. Панов В.П. Международное уголовное право: Учеб. пособие. – М.: ИНФРА-М., 1997. – 309 с.

154. Панов В.П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями: учеб. пособие. – М.: Юристъ, 1993. – 320 с.

155. Панов В.П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями / К.А. Бекашев (отв. ред.). – М.: Юрист, 1993. – 160 с.

156. Пашковская И.Г. Европейская экономическая и валютная интеграция: Аспекты права Европейского Союза. – М.: ЭЛЕКС-КМ, 2003. – 200 с.

157. Пашковський М.Л. Особливості доказування у кримінальних справах, пов'язаних з наданням міжнародної правової допомоги : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 21 с.

158. Плахотнюк Н.В. Міжнародно-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – Міжнародне право. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2002. – 219 с.

159. Право Европейского Союза: правовое регулирование торгового оборота. Учебное пособие / Под. ред. проф. В.В. Безбаха, доц. А.Я. Капустина, проф. В.К. Пучинского. – М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 2000. – 400 с.

160. Право Европейского Союза: Учебник для вузов / Под ред. С.Ю.

129. Международное публичное право. Учебник. Изд. второе, переработ, и дополн. / Под ред. К.А. Бекашева. – М.: "Проспект", 1999. – 438 с.

130. Международное уголовное право // И.П. Блищенко, Р.А. Каламкарян, И.И. Карпец и др. – М.: Наука, 1999. – 263 с.

131. Международное уголовное право: Учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. «Юриспруденция» / И.П. Блищенко, Р.А. Калашкарян, И.И. Карпец и др.; В.Н. Кудрявцев (ред.); РАН, Институт государства и права. – 2. изд., пере раб. и доп. – М.: Наука, 1999. – 264 с.

132. Мережко А.А. Введение в философию международного права. Гносеология международного права. – К.: Юстиниан, 2002. – 192 с.

133. Мережко А.А. История международно-правовых учений. – К.: Вид-во "Юридична думка", 2004. – 296 с.

134. Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью. – Мн.: Амалфея, 2003. – 208 с.

135. Милинчук В.В. Институт взаимной правовой помощи по уголовным делам: Действующая практика и перспективы развития. – М., 2001. – С. 18-19.

136. Моравецкий В. Функции международной организации. – М.: Прогрес, 1976. – 384 с.

137. Морозов Г.И. Международные организации. Некоторые вопросы теории. 2-е доп.изд. – М., «Мысль», 1974. – 217 с.

138. Москаленко М.І. Основні задачі і напрямки діяльності Національного бюро Інтерполу України // Наукові розробки академії по вдосконаленню практичної діяльності та підготовці кадрів ОВС: матеріали наук. прак. конф., Київ, 1-2 лютого 1994 р. Муравйов В.І. Право Європейського Союзу // Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С. 472-531.

139. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). – К.: Академ-Прес, 2002. – 426 с.

140. Нешатаева Т.Н. Международные организации и право. Нове тенденции в международно-правовом регулировании. – М.: Дело, 1998. – 272 с.

141. Новейший философский словарь. / Сост. А.А. Грицаков. – Мн.: Изд. В.М. Скачун, 1998. – 840 с.

142. Образцов В.А. Криминалистическая классификация преступлений. – Красноярск, 1988. – С. 120 с.

143. Образцов М.В. О соотношении, сущности и структуре предварительной проверки и расследования // Теория криминалистики и методика расследования преступлений: Сб. науч.тр. – М.: ВЮЗИ, 1990. – 139 с.

144. Овчинский В.С. Интерпол (в вопросах и ответах). – М.: ИНФРА, 2001. – 320 с.

145. Овчинский В.С. XXI век против мафии. Криминальная глобализация и Конвенция ООН против транснациональной организованной

основному у процесі досудового слідства. Однак, виходячи зі змісту ч. 4 ст. 97, ч. 2 ст. 190, ч. 4 ст. 191 Кримінально-процесуального кодексу України, вона може здійснюватись й до порушення кримінальної справи, а відповідно до ч. 2 ст. 138, ч. 1 ст. 139 Кримінально-процесуального кодексу України – і після зупинення досудового слідства.

А.Р. Белкін, розглядаючи організаційні форми використання в доказуванні можливостей оперативно-розшукової практики, зазначає, що результатом оперативно-розшукової діяльності перш за все є здобута оперативна інформація, що фігурує в процесі доказування як інформація, що орієнтує суб'єктів доказування при вирішенні тих чи інших завдань (А.Р. Белкін. Теория доказывания: Научно-методическое пособие. Норма. Москва, 1999).

Отримання і використання в процесі доказування орієнтуючої інформації здійснюється у визначених – у процесуальних і непроцесуальних – організаційних формах. Сутність тих і інших полягає у взаємодії суб'єктів доказування з оперативними співробітниками відповідних державних органів. Таку взаємодію можна визначити як засновану на законі і підзаконних актах погоджену діяльність адміністративно незалежних один від одного органів слідства і дізнання, направлених на розкриття і розслідування конкретного злочину шляхом найбільш доцільного сполучення методів і засобів, властивих цим органам. Кожний учасник взаємодії діє в межах своєї компетенції. Якщо організаторами взаємодії, як правило, виступають керівники відповідних підрозділів і служб, то суб'єктами, що безпосередньо вступають у взаємодію і здійснюють її при доказуванні, завжди є слідчі і оперативні працівники (Взаимодействие следователей прокуратуры и органов милиции при расследовании и предупреждении преступлений. – М., 1964; Чувилов А.А. Взаимодействие следователя органов внутренних дел с милицией).

Г.А. Матусовський виділяє такі форми взаємодії слідчого, органу дізнання та оперативно-розшукових органів:

- нормативно-правові, що впливають з положень Кримінально-процесуального кодексу, законів, які регулюють діяльність органів внутрішніх справ, Служби безпеки України, прокуратури;

- організаційно-тактичні.

Перша форма взаємодії стосується питань:

- передачі слідчому матеріалів про виявлені шляхом оперативно-розшукових заходів ознаки злочину для вирішення питання про порушення кримінальної справи;

- проведення слідчим процесуальних дій одночасно із здійсненням органом дізнання узгоджених оперативних заходів;

- проведення оперативно-розшукових заходів по справі, в якій не встановлена особа, яка вчинила злочин, після передачі цієї справи слідчому;

- виконання доручень слідчого щодо доручень слідчого щодо проведення розшукових дій;

- здійснення заходів щодо встановлення особи, яка підлягає притягненню як обвинувачений після припинення досудового слідства;

– отримання інформації та документів про операції, рахунки, внески, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб.

Друга форма взаємодії стосується питань:

– спільної розробки версій і узгодженого планування слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;

– організації слідчо-оперативних груп (СОГ), до складу яких входять слідчі та оперативні працівники (Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с: іл. 21).

Так, А.Р. Белкін вказує, що з точки зору процесу доказування, взаємодія може бути разовою, одномоментною, коли вона має місце при проведенні однієї слідчої дії, здійсненні якого-небудь організаційно-технічного заходу; періодичною, що здійснюється за необхідності; постійною, на протязі всього процесу доказування. У всіх випадках, взаємодія – це діяльність, що здійснюється шляхом проведення певних дій, операцій, застосування відповідних прийомів і способів дій. В силу свого дійового характеру, вона не може бути зведена до одного якого-небудь прийому. Таким чином пропозиції деяких вчених вважати взаємодію слідчого з оперативним працівником тактичним прийомом розслідування (Васильєв А.Н. Следственная тактика. – М., 1976. – С. 182) були піддані обґрунтованій критиці і підтримки не отримало (Советская криминалистика. Теоретические проблемы. – М., 1978. – С. 137; Р.С. Белкин. Курс советской криминалистики. Т.1. – М., 1977. – С. 216; Р.С. Белкин. Очерки криминалистической тактики. – Волгоград, 1993. – С. 111; Р.С. Белкин. Курс криминалистики. Т.1. – М., 1997; А.Р. Белкин. Теория доказывания. Научно-методическое пособие. – Москва, Норма., 1999).

Здійснення взаємодії при розслідуванні не є ознакою того чи іншого видів злочинів і тому не може бути основою для класифікації злочинів (Образцов В.А. Криминалистическая классификация преступлений. – Красноярск, 1988. – С. 120.). Так, враховуючи вищевикладене, В.А. Образцов пропонує поділити злочини на три групи:

- злочини, при розслідуванні яких вказана взаємодія не виключається;
- злочини, при розслідуванні яких взаємодія є бажаною;
- злочини, при розслідуванні яких взаємодія обов'язкова.

Всі ці три варіанти можуть мати місце при розслідуванні будь-якого злочину.

В науці кримінального процесу приділяється увага переважно формам взаємодії, що регулюються законом. В теорії оперативно-розшукової діяльності питання взаємодії слідчого і органу дізнання (оперативних апаратів) розглядаються в основному при аналізі шляхів реалізації оперативної інформації, результатів оперативного експерименту. В криміналістиці, питання щодо місця взаємодії в системі науки вирішується по-різному. Одні автори (О.Я. Баєв, А.М. Васильєв, М.А. Якубович та ін.) відносять дану проблематику до криміналістичної тактики, інші (І.А. Возгрін, Г.Г. Зуйков, А.М. Колесніченко та ін.) – до криміналістичної методики, деякі – і до тактики і до методики. Так, наприклад, Яблоков М.П. пише: «Питання взаємодії слідчих з оперативно-розшуковими органами мають також різні

111. Крылов СБ. История создания Организации Объединенных Наций. – М.: Международные отношения, 1960. – 260 с.

112. Кузьмічов В.С., Прокопенко Г.І. Криміналістика: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Г. Гончаренка та С.М. Моїсєєва. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 368 с.

113. Курс криминалистики: В 3 т. Т. II Криминалистическая методика: Методика расследования преступлений против личности, общественной безопасности и общественного порядка / Под ред. О.Н. Коршуновой и А.А. Степанова. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. – 639 с.

114. Курс международного права в 7 т. / М.М. Аваков, М.М. Богуславский, В.А. Вадапалас и др. / Отв. ред. Н.А. Ушаков. – М.: Наука, 1992. – Т. 6. Отрасли международного права. – М.: Наука, 1992. – 312 с.

115. Левин Д.Б. История международного права. – М.: Изд. ин-та межд. отношений, 1962. – 340 с.

116. Леженіна О.І. Організаційно-правові засади участі органів внутрішніх справ України у міжнародній правоохоронній діяльності: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004. – 20 с.

117. Лист Ф. Международное право в системном изложении. Под ред. и с доп. проф. В.Э. Грабаря, 4-е рус. изд. испр. и доп. Юрьев. Тип. К. Маттисена, 1917. – 238 с.

118. Лукашук И.И. Международное право: Особенная часть. – М.: «БЕК», 1997. – 393 с.

119. Лукашук И.И., Наумов А.В. Международное уголовное право: Учеб. для юрид. фак. и вузов / Ин-т государства и права РАН, Академ. прав. ун-т. – М.: Спарк, 1999. – 286 с.

120. Любов Нечипоренко. Понад 130 країн світу – діапазон співпраці Інтерполу // Іменем Закону. Богомольця 10., № 50, 2000. – С. 1-2.

121. Ляхов Е.Г. Проблемы сотрудничества государств в борьбе с международным терроризмом. – М.: Междунар. отношения, 1987. – 168 с.

122. Ляхов Е.Г., Попов А.В. Терроризм: национальный, региональный и международный контроль. Монография. – Ростов-на-Дону: РЮИ МВД России, 1999. – 436 с.

123. Маланюк А.Г. Провадження у кримінальних справах, пов'язане з міжнародними відносинами, за законодавством України: Автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / Академія адвокатури України. – К., 2004. – 20 с.

124. Мартене Ф. Современное международное право цивилизованных народов. Изд. 5-е, дополн. и испр. – СПб.: 1904. – Т. 1. – 438 с.

125. Мацко А. Правові та організаційні аспекти діяльності Інтерполу в Україні // Право України. – 2001. – № 9. – С. 96-99.

126. Международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма от 9 декабря 1999 года // U.N. Doc. A/Res/53/108 (1999).

127. Международная правосубъектность (некоторые вопросы теории). – М.: Междун. отношения, 1971. – 245 с.

128. Международное право: Учебник. отв. ред. Ю.М. Колосов, В.И. Кузнецов. – М.: Международные отношения, 1999. – 720 с.

злочинністю та взаємна правова допомога, (книга перша). / Збірник документів (українською і російською мовами). – К.: Юрінком, 1996. – С. 244-284.

98. Конвенция про право договоров между государствами и международными организациями или международными организациями 1986 года // Международное право в документах: Учеб. пособие / Сост. Н.Т. Блатова, Г.М. Мелков - 3-е изд., перераб. и доп. – М.: , 2000. – С. 95-96.

99. Коннов А.И., Куликов В.И., Овчинский А.С. и др. Основы борьбы организованной преступностью / Под ред. В.С. Овчинского и др. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 397 с.

100.Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посібник. – К.: Ін Юре, 2001. – 448 с.

101.Корнієнко М.В. Організована злочинність в Україні: сучасний стан, кримінологічна характеристика, заходи протидії. – К.: Фонд Юрнауки АПС, 2004. – 304 с.

102.Корнієнко М.В. Протидія організованим злочинності в країнах ЄС та США. – К.: НТВ "Правник", 2002. – 291 с.

103.Коровин Е.А. Современное международное публичное право. – М., Госиздат, 1926. – 230 с.

104.Костенко Н.И. Международная уголовная юстиция. Проблемы развития. – М.: Роконсульт, 2002. – 448 с.

105.Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов. Под ред. проф. В.Ю. Шепитько. – Х.: ООО «Одиссей», 2001. – 528. – С. 225.

106.Криминалистика. Учебник / Под ред. Т.А. Седовой, А.А. Эксархопуло. – СПб.: Издательство «Лань», 2001. – 928 с.

104. Криминалистика: [Учеб. для студентов вузов, обучающихся по спец.021100] / Е.П. Ищенко, А.А. Топорков; Под. ред. Е.П. Ищенко; Моск. гос. юрид. акад. – М.: Юрид. фирма „Контракт”: ИНФРА-М, 2003. – 746 с.

105. Криминалистика: Учеб. пособие для слушателей спец. «Правоведение» вузов МВД / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов; Н.И. Порубов (ред.) – Минск: Высшая шк., 1997. – 344 с.

106. Криминалистический словарь / Ф.П. Адольф, У. Бедер, А. Димлер и др.; Ред. В. Бургхард и др.; Отв. ред. Г.А. Аванесов и др. – 2. изд., перераб. и расширенное. – М.: Юрид. лит., 1993. – 178 с.

107. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.

108. Криміналістика: Підручник для вищих навч. закл. / П.Д. Біленчук, В.В. Головач, М.В. Салтєвський; П.Д. Біленчук (ред.). – К.: Право, 1997. – 254 с.

109. Криміналістика: Словник термінів. – К.: Видавничий дім „ІнЮре”, 2004. – 264 с.

110. Крылов Н.Б. Правотворческая деятельность международных организаций. – М.: Наука, 1988. – 170 с.

аспекти – методичний, тактичний і організаційний. Методичні аспекти вказаної взаємодії, а до них варто віднести відповідним методичним чином узгоджені дії слідчого з оперативно-розшуковими органами при викритті злочинів і перевірочній діяльності, в процесі розслідування злочинів в різних слідчих ситуаціях, а також в ході профілактичної діяльності, повинні бути віднесені до предмету методики розслідування.

А.Р. Белкін, в свою чергу, погоджуючись з позицією Яблокова М.П., зазначає, що до криміналістичної тактики варто віднести всі загальні питання організації і здійснення взаємодії: його поняття, підстави, форми, принципи та ін. Особливості ж організації і здійснення взаємодії, що визначаються видом розслідуваних злочинів і різними слідчими ситуаціями в процесі розслідування, повинні бути віднесені до криміналістичної методики. Саме в цьому розділі криміналістики має йти мова і про оптимальне коло оперативно-розшукових заходів, поєднаних зі слідчими діями, і про їх типову послідовність при конструюванні конкретних окремих методик, про типові оперативно-тактичні операції і т.п. (А.Р. Белкин. Теория доказывания. Научно-методическое пособие. – Москва, Норма, 1999).

Методика розслідування злочинів – це самостійний розділ науки криміналістики. Її складають основані на вимогах кримінального і кримінально-процесуального законодавства наукові положення, рекомендації і методи розслідування окремих видів злочинів. Методика розслідування тісно пов'язана з криміналістичною технікою і слідчою тактикою, з яких вона бере дані і прийоми формування методів розкриття і попередження злочинів. Так, криміналістична техніка досліджує прийоми застосування науково-технічних засобів в узагальненому стані, без віднесення до конкретних злочинів. Виділення слідів, типових для конкретних видів злочинів, розкриття їх особливостей, надання рекомендацій по їх практичному використанню – ці завдання вирішує методика розслідування, що встановлює, які саме сліди та інші речові докази, елементи речової обстановки (що потребують для виявлення, закріплення і дослідження використання даних криміналістичної техніки) характерні для тих або інших злочинів, відбирає відповідні прийоми і розробляє практичні рекомендації щодо їх застосування в процесі розслідування конкретного виду злочину (Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтєвський и др.; под ред. В.К. Лисиченко).

Методика розслідування тісно пов'язана і зі слідчою тактикою, що вивчає систему прийомів планування і організації розслідування, підготовки і проведення слідчих дій. Подібно до криміналістичної техніки тактика розглядає загальні прийоми планування, підготовки і проведення огляду, обшуку, допиту та інших слідчих дій, а також тактичних операцій, не вдаючись в особливості, властиві проведенню цих дій при розслідуванні окремих видів злочинів. Методика, відштовхуючись від загальних положень тактики при плануванні розслідування, розглядає слідчі дії у взаємозв'язку, показує їх типові системи, а також формулює тактичні рекомендації, характерні для розслідування різних видів злочинів. Включаючись в

методику, положення і принципи криміналістичної техніки і тактики синтезуються, створюючи чітку систему прийомів, що реалізуються на практиці, як спеціальна криміналістична методика розкриття і попередження окремих (видів) груп злочинів (Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтевский и др./ Под ред. В.К. Лисиченко).

В.П. Бахін і А.М. Колесніченко поділяють методику на дві частини, а саме: загальні положення (поняття, завдання методики, зміст, структура); окремі методики (методики розслідування окремих видів злочинів), а також, окремим пунктом, – вихідні положення методики. Так, В.П. Бахін і А.М. Колесніченко розглядають вихідні положення методики як «засновані на законі і узагальненнях слідчої практики вимоги і криміналістичні рекомендації, що служать найбільш ефективному здійсненню розслідувань злочинів всіх видів. Тобто вихідні положення методики відображають найбільш важливі рекомендації організаційно-тактичного характеру, що використовуються при розслідуванні злочинів».

До вихідних положень методики розслідування злочинів вони відносять: індивідуальність розслідування, використання знань спеціалістів і експертів у розслідуванні, об'єднання дій слідчого і громадськості, а також взаємодію слідчого і оперативних апаратів органів міліції.

Що ж стосується взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами зарубіжних країн в процесі розслідування злочинів, то необхідно зазначити, що згідно з п. 1.1. Інструкції «Про порядок зносин органів внутрішніх справ України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання, розкриття та розслідування злочинів» затвердженої Наказом № 600 МВС України від 31.08.1995 року, зносини органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами іноземних держав здійснюються на основі міждержавних угод та договорів у сфері боротьби зі злочинністю, учасником яких є Україна, законів України, Статуту Міжнародної організації кримінальної поліції-Інтерполу, Регламенту міжнародного поліцейського співробітництва і внутрішнього контролю обліків Інтерполу, Положення про Національне центральне бюро Інтерполу в Україні, нормативних актів та міжнародних угод МВС України тощо. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю ґрунтується на нормах міжнародного права і чинного законодавства України, міждержавних і міжурядових договорах, двосторонніх відомчих угодах.

Так, термін «взаємодія» (розуміється взаємодія правоохоронних органів України і зарубіжних країн) застосовується в п. 2.1. розділу 2 «Порядок зносин органів внутрішніх справ з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань обміну відомостями оперативно-розшукового характеру та інформаційно-довідкового характеру» вказаної Інструкції, в Положенні про Національне центральне бюро Інтерполу, де забезпечення взаємодії правоохоронних органів України з Генеральним секретаріатом та відповідними органами держав – членів Інтерполу в

79. Игнатенко Г.В. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: Учеб. пособие. – Свердловск: Ур.ГУ, 1980. – 75 с.
80. Ильин Ю.Д. Лекции по истории и праву Европейского Союза. – Харьков: Фирма «Консум», 1998. – 156 с.
81. Илюхина Р.М. Лига Наций. – М.: Международные отношения, 1982. – 280 с.
82. Иногамова-Хегай Л.В. Международное уголовное право. – СПб., Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 495 с.
83. История дипломатии. Т. 1. – М.: Межд. отношения, 1959. – 816 с.
84. Иванов Ю.А. Міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом у сучасних умовах. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – Київ, 2000. – 158 с.
85. IX Конгресс ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. – Каир, 29 апреля - 5 мая 1995 г. - А/ CONF/ 169/16. 12 May/.
86. Как это было. // Интерпол в России, № 5. 2000. – С. 9.
87. Карпец И.И. Актуальные проблемы борьбы с организованной преступностью. – М., 1990. – 200 с.
88. Карпец И.И. Международная преступность / Отв. ред. В.Н. Кудрявцев. – М.: Наука, 1988. – 112 с.
89. Карпец И.И. Преступления международного характера. – М.: Юридическая литература, 1979. – 262 с.
90. Карпов Н.С. Злочинна діяльність: Монографія. – К.: вид-во Семенко Сергія, 2004. – 310 с.
91. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб: Пер. з англ. – К.: Т-во „Знання”, 2002. – 381 с.
92. Кибальник А.Г. Современное международное уголовное право: понятие, задачи и принципы. Под науч. ред. докт. юрид. наук А.В. Наумова. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 252 с.
93. Кибальник А.Г. Современное международное уголовное право: Понятие, задачи и принципы / Ассоц. «Юрид. центр». – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. – 250 с.
94. Київець О.В. Міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням "брудних" грошей. - Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 - міжнародне право. – Національний університет внутрішніх справ (м. Харків), 2003. – 17 с.
95. Клепацкий З. Западноевропейские международные организации. – М., 1973. – 240 с.
96. Кольяр К. Международные организации и учреждения. – М.: Прогресс, 1972. – 632 с.
97. Конвенция Организации Объединенных Наций о борьбе против незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ от декабря 1988 года // Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із

Интер, 2001. - 640 с.

62. Додонов В.П., Панов В.П., Румянцев О.Г. Международное право. Словарь-справочник / Под общей ред. акад. МАИ, д.ю.н. В.Н.Трофимова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 368 с.

63. Долгова А.И. Организованная преступность, ее развитие и борьба с ней // Организованная преступность. – М.: Криминологическая ассоциация, 1996. – 352 с.

64. Долгова А.И. Преступность // Преступность и реформы в России: Сборник статей / Под ред. А.И. Долговой. – М., 1998. – С. 32.

65. Дубовицкая Е.А. Европейское корпоративное право: Свобода перемещения компаний в Европейском Сообществе. – М., 2004. – 235 с.

66. Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития. Под ред. Ю.А. Борко и О.В. Буториной. – М., 2001. – 472 с.

67. Европейское право: Учебник для вузов / Под общ. ред. д.ю.н., проф. Л.М. Ентина. – М.: Издательство НОРМА, 2002. – 720 с.

68. Емельянов В.П. Проблемы ответственности за международный терроризм // Государство и право. – 2000. – № 1. – С. 10-11.

69. Емельянов В.П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования. – М.: NOTA BENE, 2000. – 320 с.

70. Еркенев С.Е. Взаимодействие правоохранительных органов стран СНГ при раскрытии и расследовании транснациональных преступлений. Автореф. дис.. докт. наук. – М., 2000. – 72 с.

71. Загальна декларація прав людини 1948 року // Международное право в документах: Учеб.пособие / Сост. Н.Т. Блатова, Г.М. Мелков - 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2000. – С. 101-106.

72. Зайцева О.Г. Возникновение и развитие международных межправительственных организаций // Вопросы истории. № 12; 1976. – С. 58-75.

73. Зеленецкий В.С. Возбуждение уголовного дела. – Харьков, 1998.

74. Зимин В.П. Международное сотрудничество правоохранительных органов: Лекция / Акад. МВД СССР. – М., 1990. – 51 с.

75. Зимин В.П., Зубов И.Н. Международное сотрудничество в области борьбы с преступностью и охраны общественного порядка: Уч. пособ. – М.: НИИ МВД России, 1993. – 36 с.

76. Зорин Г.А. Теоретические основы криминалистики. – Минск: Амалфея, 2000. – 416 с.

77. Зорин Г.А. Транснациональная преступность: понятие, классификация, развитие // Проблемы раскрытия и расследования преступлений, совершаемых организованными группами: Сб. науч. тр. (по матер. науч.-практ. конф. Минск. 27-28 мая 1999 г.) / Под общ. ред. Н.И. Николайчука, Н.И. Порубова. – Мн.: Академия МВД Республики Беларусь, 2000.

78. Зорин Г.А., Танкевич О.В. Понятие и основные признаки транснациональной преступности / НИИ проблем криминологии, криминалистики и судебных экспертиз МЮ РБ, Гродненский филиал ин-та современных знаний. – Гродно, 1997. – 56 с.

боротьбі зі злочинністю вказане як одне із завдань Укрбюро Інтерполу, в Наказі Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України №3/1/2/5/2/2 від 9 січня 1997 року «Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів», у Статуті Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу.

Однак взаємодія правоохоронних органів України з правоохоронними органами зарубіжних країн в структурі методики розслідування злочинів, ще не була предметом спеціального монографічного чи дисертаційного дослідження в Україні.

Метою даної роботи є по-перше, розкриття криміналістичного поняття взаємодії, як одного з вихідних положень методики розслідування злочинів, її видів та форм на сучасному етапі, а по-друге, визначення напрямів та особливостей взаємодії правоохоронних органів України та зарубіжних країн, її місця в структурі методики розслідування окремих видів злочинів.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ПРОЦЕСІ
РОЗСЛІДУВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ

Боротьба зі злочинністю шляхом реагування на конкретні злочинні акти ніколи не підживляла підвалини самої злочинності – це були лише окремі і розрізнені «уколи» у її організм, який постійно розвивається. Таким шляхом можна лише певним чином «приборкати» злочинність, але усунути, ліквідувати і навіть істотно обмежити її без цільового і безпосереднього впливу на соціальні корені й умови її існування і розвитку неможливо. У зв'язку з цим висловлюються думки, що варто говорити не про боротьбу зі злочинністю, а про «протидію», «стримування», «нейтралізацію» злочинності¹. Внаслідок цього, питання міжнародного співробітництва розглядається нами саме у галузі «протидії» транснаціональній злочинності. Термін «боротьба» (зі злочинністю) використовується виключно з посланням на авторів, роботи яких розглядаються в дослідженні.

У сучасному світі держави тісно пов'язані одна з одною. Цей взаємозв'язок проявляється в об'єктивній необхідності вступати в ті чи інші взаємовідносини, яка існує також в сфері міжнародної боротьби зі злочинністю. Про необхідність такого співробітництва спеціалісти стали говорити з другої половини XIX сторіччя, а конкретні його форми обговорювались на багатьох міжнародних конференціях, присвячених питанням боротьби зі злочинністю².

Слід погодитись з думкою про те, що на даний час найважливішою складовою частиною міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю є взаємодія між правоохоронними органами, перш за все між поліцією (міліцією) різних країн, яка являє собою об'єднання зусиль держав та інших учасників міжнародних відносин з метою підвищення ефективності попередження злочинів, боротьби з ними і виправлення правопорушників³.

Ще з давніх часів основним видом співробітництва держав у боротьбі з окремими видами кримінальних злочинів стало укладення міжнародних угод. Зокрема, в період рабовласництва і феодалізму широке поширення мали двосторонні договори про видачу злочинців. Пізніше стали укладатись договори про взаємне виконання слідчих і судових доручень, взаємне надання відомостей про деякі злочини і злочинців, їх розшук та затримання.

¹ Карпов Н.С. Злочинна діяльність: Монографія. – К.: вид-во Семенко Сергія, 2004. – 310 с

Изд-во «Юрлитинформ», 2002. – 528 с.

45. Волеводз А.Г. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества (правовые основы и методика) / Под ред. проф. А.Б. Соловьева. – М.: ООО Изд-во «Юрлитинформ», 2000. – 477 с.

46. Волженкина В.М. Международное сотрудничество в сфере уголовной юстиции / Санкт-Петербургский юридический ин-т Генеральной прокуратуры Российской Федерации. – СПб., 1998. – 43 с.

47. Волженкина В.М. Оказание правовой помощи по уголовным делам в сфере международного сотрудничества: Учебное пособие. – СПб: 1999. – 267 с.

48. Галенская Л.Н. Международная борьба с преступностью. – М., «Междунар. отношения», 1972.

49. Галенская Л.Н. Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1978. – 86 с.

50. Гаркуша В.С., Мойсюк О.М., Недюха М.П., Позняков С.П. Організаційно-правові основи модернізації процесів попередження і виявлення правопорушень у сфері обігу спирту та алкогольних напоїв / За ред. О.Л. Копиленка, О.М. Мойсюка: Монографія. – К.: „МП Леся”, 2005. – 372 с.

51. Гаркуша В.С., Мойсюк О.М., Позняков С.П. Спеціальне декларування господарських операцій та ідентифікація продукції як засоби попередження злочинів в сфері обігу підакцизних товарів // Вісник податкової служби України. – 2003. – № 31. – С. 57-58.

52. Годунов И.В. Противодействие организованной преступности. Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 2003. – 497 с.

53. Гришаев П.И. Международная преступность и ее причины: Лекция / ВЮЗН. – М., 1987. – 61 с.

54. Д.Д. Стронский. Краснодар - Москва - Лион. Правовые основы формирования филиалов НЦБ // Интерпол в России, №4. 2000. – С. 11-12.

55. Дайчман И. Интерпол. Всемирная система борьбы с преступностью. – М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2003. – 480 с.

56. Данилов Е.А. СЭВ и третьи страны: юридические предпосылки и формы сотрудничества. – М.: Наука, 1982. – 238 с.

57. Дейвис Г. Право внутреннего рынка европейского Союза: Учеб. пособие: Пер. с англ. – К.: Знання-Прес, 2004. – 422 с.

58. Джужа О.М., Василевич В.В., Кулакова Н.В. та ін. Організована злочинність в Україні та країнах Європи: Посібник / За заг. ред. проф. О.М. Джужі. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. – 248 с.

59. Директива 2001/97/ЕС 4 грудня 2001 року щодо внесення змін до Директиви 91/308/ЕЕС // Official Journal L 344, 28.12.2001, р. 76-82.

60. Директива 91/308/ЕЕС щодо попередження використання фінансової системи з метою відмивання грошей // Official Journal L 166, 28.06.1991, р. 77-83.

61. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч.посібник / Київ. ун-т права ім. Т.Шевченка. – Стер. вид. – К.: Юрінком

Кофанов). – К.: Атика, 1999. – 271 с.

30. Блищенко И.П., Жданов Н.В. Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера: учебное пособие. – М.: Изд-во УДН, 1984. – С. 88.

31. Блищенко И.П.; Жданов Н.В. Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера: Учеб. пособие. – М.: УДН им. Патриса Лумумбы, 1984. – 88 с.

32. Большой энциклопедический словарь / Главный редактор А.М. Прохоров, изд. 2-е, перераб. и доп. – М., Науч. изд-во «Большая Российская Энциклопедия». – С.-Петербург, «Норинг», 2000. – 1360 с.

33. Бородин СВ., Ляхов Е.Г. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью: (Проблемы деятельности ООН в области предупреждения преступности и обращения с правонарушителями). – М.: Междунар. отношения, 1983. – 200 с.

34. Боротьба з організованою злочинністю та корупцією: Матеріали наук.-практ. конф., 4-5 квітня 2000 р., м. Київ / Національна академія внутрішніх справ України. – К.: Редакційно-видавничий відділ МВС України, 2001. – 149 с.

35. Булатов Р.М., Шеслер А.В. Криминологическая характеристика и профилактика организованной преступности. – Казань, 1999.

36. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожний О.В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / за ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – 608 с.

37. Василенко В.А. Основы теории международного права.. – К.: Вища школа, 1988. – 288 с.

38. Взаимодействие следователей прокуратуры и органов милиции при расследовании и предупреждении преступлений. – М., 1964.

39. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України в галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 22 с.

40. Вихрист Сергій Михайлович. Видача осіб в аспекті співвідношення міжнародного та національного права. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2002. – 18 с.

41. Вишне夫斯基 А.А. Банковское право Европейского Союза: Учебное пособие. – М.: Статут, 2002. – 388 с.

42. Воздействие организованной преступной деятельности на общество в целом / ООН. Комиссия по предупреждению преступности и уголовному правосудию. Сессия (2; 1993). – Вена: ООН, 1993. – 18 с.

43. Войціховський А.В. Міжнародне співробітництво держав у боротьбі із фальшивомонетництвом. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Національний університет внутрішніх справ (м. Харків), 2005. – 20 с.

44. Волеводз А.Г. Правовое регулирование новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса. – М.: ООО

² Галенская Л.Н. Международная борьба с преступностью. М., Междунар. отношения, 1972.

³ Зимин В.П. Международное сотрудничество правоохранительных органов: Лекция / Акад. МВД СССР. – М., 1990. – 51 с. С. 3.

Широке розповсюдження таке співробітництво отримало у XIX сторіччі. Зростання злочинності примусило держави шукати нові види співробітництва. Почали виникати спеціальні міжурядові і неурядові міжнародні організації. Держави почали періодично скликати міжнародні конгреси, конференції й інші форуми, де поруч з обговоренням проблем боротьби зі злочинністю визначались конкретні превентивні заходи міжнародного характеру⁴.

Співробітництво на міжнародному рівні стало організованою «відповіддю» на «нову» злочинність, якою стала злочинність транснаціональна. Відповідно міжнародне співробітництво набуло нових рис: планування, розширення геополітичного простору спільних досліджень, створення системи контролю за реалізацією їх результатів⁵.

Міжнародне право, яке вступило у сферу боротьби зі злочинністю, запозичило досвід більш розвинутого національного кримінального права. У подальшому на міжнародному рівні формуються норми і принципи, які здійснюють все більш суттєвий вплив на національне право. Здійснюється поглиблення взаємодії міжнародного і національного права.

У контексті боротьби зі злочинністю міжнародне право можна також визначити як самостійну галузь, що входить в єдину систему міжнародного права та складається з міжнародно-правових норм та рішень міжнародних організацій, які визначають злочинність діяння і межі відповідальності за його вчинення, а також регламентують інші кримінально-правові питання в цілях охорони світового правопорядку⁶.

На даний час існує така галузь міжнародного права, як міжнародне кримінальне право. Зокрема, міжнародне кримінальне право розуміється як галузь міжнародного публічного права, принципи і норми якої регулюють співробітництво держав і міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю. Як галузь міжнародного публічного права міжнародне кримінальне право має усі характерні риси цього права. Об'єктом його регулювання є міжнародні відносини, тобто відносини за участю держав і міжнародних організацій. Відповідно суб'єктами є держави і міжнародні організації. Основними джерелами міжнародного кримінального права є міжнародний договір, міжнародний звичай, а у деяких випадках – рішення міжнародних організацій. У літературі також існує думка, що міжнародне кримінальне право включає як міжнародні норми, так і відповідні норми внутрішнього кримінального права⁷.

⁴ Панов В.П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями / К.А. Бекашев (отв. ред.). – М.: Юрист, 1993. – 160 с.

⁵ Уголовная юстиция: проблемы международного сотрудничества: Междунар. науч.-исслед. проект / РАН, Институт государства и права. – М.: БЕК, 1995, с. 12.

⁶ Кибальник А.Г. Современное международное уголовное право: Понятие, задачи и

принципи / Ассоц. «Юрид. центр». – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. – 250 с. С. 21

⁷ Лукашук И.И., Наумов А.В. Международное уголовное право: Учеб. для юрид. фак. и вузов / Ин-т государства и права РАН, Академ. прав. ун-т. – М.: Спарк, 1999. – 286 с. С. 3-18.

Ствердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У зв'язку з цим, поряд з іншими державними органами, які вирішують завдання поточних і перспективних питань економічного розвитку, проблем культури, науки, освіти, оборони і державної безпеки, зовнішньої політики і т. ін. кожна держава створює і такі, які діють, головним чином, для охорони і захисту права, тобто здійснення діяльності, яка на практиці і в теорії називається правоохоронною, а якщо вона виходить за межі країни, узгоджена з іншими країнами чи міжнародними організаціями, то така діяльність носить характер міжнародної правоохоронної діяльності.

При цьому, головним напрямом міжнародної діяльності є координація спільних заходів щодо боротьби з організованою злочинністю транснаціонального характеру.

Правоохоронна діяльність містить в собі і такий вид державної діяльності, як робота щодо попередження, виявлення, і припинення злочинів за допомогою спеціальних сил і засобів, у тому числі й негласного характеру та з використанням інших особливих можливостей, які передбачені національним законодавством та визнані міжнародно-правовими актами⁸.

Здійснення правової реформи в Україні, зміст якої можна визначити, як поступовий рух до демократичної і правової держави, надає проблемі боротьби зі злочинністю особливої актуальності. У сучасних умовах вона є предметом широкого нормативного регулювання, зокрема правового регулювання співробітництва держав у боротьбі з цим негативним явищем. Безумовно, лише скоординовані дії держав, пов'язаних між собою багатьма ланками політичного, економічного, фінансового та культурного життя, можуть дати позитивні результати у міжнародному співробітництві в боротьбі зі злочинністю, особливо у запобіганні поширенню таких злочинів, як відмивання незаконно одержаних доходів, незаконна торгівля зброєю, зайняття наркобізнесом тощо⁹.

Сьогодні склалась певна система міжнародного співробітництва у сфері попередження злочинності, боротьби з нею і поведження з правопорушниками як на міжурядовій, так і на неурядовій основі. В останньому випадку воно здійснюється в основному в рамках міжнародних неурядових організацій різного характеру, наприклад наукового (Міжнародна асоціація кримінального права, Міжнародне кримінологічне товариство, Міжнародне товариство соціального захисту, Ліга Говарда з реформи пенітенціарної системи та ін.) і гуманітарного (Міжнародна асоціація допомоги ув'язненим, Міжнародна амністія, Армія порятунку, Міжнародна федерація прав людини і т.п.).

14. Указ Президента України „Про Положення про Міністерство внутрішніх справ України” від 17.10.2000 № 1138 // Офіційний вісник України від 03.11.2000. – 2000 р., № 42, стор. 22, стаття 1774.

15. Наказ МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України № 3/1/2/5/2/2 від 9 січня 1997 р. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів // Юридичний вісник України. – 1999. – № 41 (225) 14-20 жовтня. – С. 10-24.

16. А.Р. Белкин. Теория доказывания. Научно-методическое пособие. Норма. Москва. 1999.

17. П.Абашидзе А.Х., Урсин Д.А. Неправительственные организации международно-правовые аспекты: Учеб. Пособие. – М.: Изд-во РУДН, 2002. – 120 с.

18. Абу Давас Басем Мохамед. Становление и развитие межгосударственных организаций по борьбе с международной преступностью (уголовно-правовое исследование на материалах Украины и Молдовы): Автореф. дис... д-ра права: 12.00.08 / Международный независимый ун-т Молдовы. – Кишинев. 2001. – 22 с.

19. Аверин Д.Д. Процессуальные вопросы сотрудничества органов юстиции социалистических государств. Исполнение решений и поручений иностранных судов. Лекция для студентов очного и вечернего обучения. – М., Изд-во Моск. ун-та, 1963. – С. 4.

20. Антипенко В.Ф. Борьба с современным терроризмом: международно-правовые подходы. Монография. – К.: Изд-во ЮОНА-М, 2004. – 723 с.

21. Ашавский Б.М. Межправительственные конференции. – М.: «Международные отношения», 1980. – 128 с.

22. Баймуратов М.О. Міжнародне право. – Х., «Одіссей», 2001. – 672 с.

23. Бандурка О.М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.-практ. посібник. – Харків: Держ. спеціалізоване вид-во „Основа”, 2003. – 324 с

24. Бастрыкин А.И. Взаимодействие советского уголовно-процессуального и международного права / ЛГУ им. А.А. Жданова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. – 133 с.

25. Бахин В.П., Гора И.В. «Конткриминалистика» или новые задачи криминалистики // Актуальні проблеми держави та права. Вип.5. – Одеса, 1998.

26. Белкин Р.С. Курс криминалистики: В 3 т. – М.: Юристъ, 1997 Т. 3.: Криминалистические средства, приемы и рекомендации, 1997. – 480 с.

27. Бельсон Я.М. Интерпол в борьбе с уголовной преступностью / Под ред. И.И. Карпеца. – М: Наука., 1989. – 236 с.

28. Бельсон Я.М. Международная организация уголовной полиции – М. Изд. ВНИИ МВД СССР, 1981. – 76 с.

29. Биленчук П.Д. Транснациональная преступность: состояние и трансформация: Учеб. пособие для вузов (П.Д. Биленчук, С.Е. Еркенов, А.В.

⁸ Бандурка О.М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.-практ. посібник. – Харків: Держ. спеціалізоване вид-во «Основа», 2003. – 324 с

ВИКОРИСТАНА І РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996. – 1996 р., № 30, стаття 141.
2. Закон України „Про міліцію” від 20.12.1990 № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР від 22.01.1991. – 1991 р., № 4, стор. 20.
3. Закон України „Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” від 30.06.1993 № 3341-ХІІ // Відомості Верховної Ради України від 31.08.1993. – 1993 р., № 35, стаття 358.
4. Закон України „Про оперативно-розшукову діяльність” від 18.02.1992 № 2135 // Відомості Верховної Ради України від 02.06.1992. – 1992р., № 22, стаття 303.
5. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" від 28.11.2002 № 249-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 1. – ст. 2.
6. Закон України "Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітряю)" // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 19, ст.263.
7. Закон України „Про міжнародні договори України” // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 50, ст. 540.
8. Закон України „Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції” від 16.01.1998 № 43/98-вр // Відомості Верховної Ради України від 05.06.1998. – 1998 р., № 23, стаття 129.
9. Закон України „Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції” від 16.01.1998 № 44/98-вр // Відомості Верховної Ради України від 05.06.1998. – 1998 р., № 23, стаття 130.
10. Закон України „Про приєднання України до Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 рік” від 22.09.1995 № 339/95-вр // Відомості Верховної Ради України від 01.08.1995. – 1995 р., № 31, стаття 250.
11. Закон України „Про ратифікацію Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом” від 17.01.2002 № 2990 // Голос України від 12.02.2002 – № 28.
12. Закон України „Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність” від 17.09.2005. – № 2824-IV // Відомості Верховної Ради України від 10.02.2006. – 2006 р., № 5, (№ 5-6), стор. 128, стаття 7113.
13. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05 // Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961. – 1961 р., № 2, стор. 15.

⁹ Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 22 с.

Існують також міжнародні неурядові організації професійного юридичного профілю (наприклад, Міжнародна асоціація юристів-демократів, Міжнародна комісія юристів, Міжнародна федерація жінок-юристів, Міжнародна асоціація суддів у справах неповнолітніх). Можна виділити також ряд організацій, що об'єднують співробітників поліції в цілому (Міжнародна поліцейська асоціація, Міжнародна конференція поліцейських асоціацій) або з особливих службових або особистих інтересів (Міжнародна асоціація старших офіцерів поліції, Міжнародна асоціація поліцейських повітряних і морських портів, Міжнародна асоціація поліцейських з боротьби з наркоманією, Міжнародна асоціація жінок-поліцейських). Діяльність указаних утворень, як правило, спрямована (в рамках цілей і завдань, що визначаються їх статутними документами) на підвищення загального і професійного рівня їх членів, забезпечення соціально-правової захищеності поліцейських, удосконалення організації і підвищення ефективності роботи поліції в цілому або окремих її служб, налагодження особистих контактів між членами цих організацій з різних країн.

Однак, провідне місце займає міждержавне співробітництво, яке може бути як двостороннім, так і багатостороннім (універсальним або регіональним)¹⁰.

Як зазначає П.Д. Біленчук, після розпаду СРСР співробітники правоохоронних органів держав СНД, виходячи з необхідності дотримання державного суверенітету, не могли як раніше самостійно здійснювати розшук чи переслідувати злочинця «за свіжими слідами» на території іншої держави. У цей час повністю виявився увесь спектр проблем, пов'язаних з боротьбою з транснаціональною злочинністю як в Україні, так і на території інших держав СНД, зокрема:

- відсутність досвіду боротьби з транснаціональними злочинними угрупованнями у правоохоронних органів країн СНД;
- відсутність професійно підготовлених співробітників для роботи такого роду;
- відсутність належної правової основи для боротьби з транснаціональною злочинністю;
- відставання у створенні структур, націлених виключно на боротьбу з транснаціональною злочинністю¹¹.

У боротьбі з транснаціональною злочинністю накопичений достатній світовий досвід міжнародного співробітництва. Основними факторами, що визначають необхідність об'єднання зусиль держав в боротьбі зі злочинністю, є інтеграція у світове співтовариство та інтернаціоналізація злочинності¹².

¹⁰ Зимин В.П. Международное сотрудничество правоохранительных органов: Лекция / Акад. МВД СССР. – М., 1990. – 51 с. С. 4-5.

¹¹ Біленчук П.Д. и др. Транснациональная преступность: состояние и трансформация: Учеб. Пособие для вузов / П.Д. Біленчук, С.Е. Еркенів, А.В. Кофанов. – К.: Аттика, 1999. – 271 с.

¹² Волженкина В.М. Международное сотрудничество в сфере уголовной юстиции / Санкт-Петербургский юридический ин-т Генеральной прокуратуры Российской Федерации. – СПб., 1998. – 43 с.

Що стосується основних форм боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, необхідно відмітити, що розвиток міжнародного співробітництва у цій галузі пройшов досить довгий шлях.

Спочатку використовувались найпростіші форми, наприклад досягнення домовленості про видачу особи, що скоїла злочин, чи про будь-які інші дії, пов'язані з тим чи іншим злочином.

У подальшому виникла необхідність обмінюватися інформацією, причому обсяг цієї інформації постійно розширювався: якщо раніше вона стосувалась окремих злочинців і злочинів, то на даний час вона наповнюється все новим змістом, зачіпає практично всі сфери боротьби з організованою злочинністю, включаючи статистику і наукові дані про причини, тенденції, прогнози злочинності і т.п.

На певному етапі виникає необхідність обмінюватися досвідом. З розвитком науково-технічного прогресу співробітництво в цій сфері видозмінюється і відіграє все більш значущу роль у відносинах між державами¹³.

Зокрема, П.Д. Біленчук зазначає, що згідно з даними криміналістичної характеристики злочинів, що вчинюються міжнародними злочинними співтовариствами, взаємодія між правоохоронними органами різних держав повинна бути направлена на встановлення таких обставин:

- приблизної чисельності злочинного співтовариства чи злочинної організації;
- її структури;
- лідерів;
- ролі кожного члена в злочинній ієрархії;
- відомостей, що характеризують їх особистості і поведінку;
- образ життя і можливі зв'язки;
- основну направленість злочинної діяльності формування;
- сфери кримінальної діяльності;
- схилення окремих членів до (побічної) злочинної діяльності і можливості вчинення ними конкретних злочинів;
- корумпованість зв'язків злочинного формування¹⁴.

Л.Н. Галенська вказує такі напрями міжнародного співробітництва в галузі боротьби зі злочинністю, зокрема:

- визнання небезпеки для спільноти держав певних кримінальних діянь і необхідності використання спільних заходів для їх припинення (піратство, рабство і работоргівля, торгівля жінками та дітьми, підробка грошових знаків і цінних паперів, незаконна торгівля наркотиками, розповсюдження порнографічних видань тощо);

– взаємодія, що здійснюється в рамках міжнародних та регіональних організацій, таких як Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол, Європол, Бюро координації боротьби з організованою злочинністю та ін.;

– взаємодія в рамках прикордонного співробітництва – здійснюється правоохоронними органами прикордонних регіонів суміжних держав;

– взаємодія через офіцерів зв'язку / аташе з правових питань в посольствах.

Принципами взаємодії правоохоронних органів України та іноземних держав є:

- законність;
- взаємність;
- дотримання встановленого порядку взаємодії;
- рівноправність повноважень органів різних держав, які здійснюють взаємодію;
- забезпечення правового захисту рівності учасників кримінального процесу на території держав-учасниць міжнародного договору.

До цього необхідно також додати принцип чіткого розмежування компетенції і розподілу посадових обов'язків між правоохоронними органами, що безпосередньо здійснюють взаємодію (органи досудового слідства) та органами, що здійснюють організацію такої взаємодії (НЦБ Інтерполу, офіцери зв'язку / аташе з правових питань в посольствах, Генеральна прокуратура України, Міністерство юстиції України).

¹³ Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью. – Минск: Амаффея, 2003. – 207 с.

інформацією з питань міжнародного співробітництва та кримінального судочинства.

Криміналістичний аспект міжнародного співробітництва полягає у взаємодії правоохоронних та інших органів державної влади України між собою, а також з правоохоронними та іншими органами влади іноземних держав, з міжнародними організаціями тощо, під час виконання зобов'язань, визначених міжнародними договорами з питань боротьби зі злочинністю, у встановленому законодавством України порядку.

Особливістю указаної взаємодії є те що її суб'єктами є:

- спеціально уповноважені державні органи та посадові особи до компетенції яких відноситься організація співробітництва й взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав з питань кримінального судочинства, у тому числі з питань попередження, розкриття та розслідування злочинів;

- органи досудового розслідування України, які відповідно до своєї компетенції здійснюють попередження, розкриття та розслідування злочинів, у тому числі транснаціональних злочинів.

Також, наявність іноземного елемента в тому чи іншому злочині, будь то крадіжка або шахрайство з фінансовими ресурсами, вбивство або ухилення від сплати податків, є суттєвою ознакою, що впливає як на криміналістичну характеристику так і на методику розслідування відповідного злочину. Зокрема, під час розслідування такого злочину можуть мати місце особливий правовий порядок організації проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Зокрема, проведення окремих слідчих дій та оперативно-розшукових заходів на території іншої держави: перших, відповідно, в рамках правової допомоги, других – згідно з міжвідомчими міжнародними договорами або в порядку міжнародного поліцейського співробітництва, зокрема, в рамках Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол чи через офіцерів зв'язку в посольствах.

Таким чином, взаємодію правоохоронних органів України з правоохоронними органами іноземних держав щодо перевірки інформації у матеріалах перевірки, оперативно-розшукових та кримінальних справах в рамках міжнародного поліцейського співробітництва доцільно розглядати з двох точок зору:

- з позиції цілісності – коли вона розглядається як цілісна система, що має свій елементний склад, етапи, завдання, структуру і методи їх вирішення;

- з точки зору аналізу її не як відносно самостійного об'єкта криміналістики, а як частини більш широкої системи – діяльності з розкриття злочину.

Тобто, ми маємо чотири основні форми взаємодії правоохоронних органів України та іноземних держав, це зокрема:

- взаємодія, що здійснюється під час співробітництва в рамках виконання міжнародних договорів у сфері кримінального судочинства, зокрема, в межах надання правової допомоги, вирішення питання про видачу (екстрадицію) особи тощо. Суб'єктами такої взаємодії є органи юстиції та органи досудового слідства;

¹⁴ Биленчук П.Д. и др. Транснациональная преступность: состояние и трансформация: Учеб. пособие для вузов / П.Д. Биленчук, С.Е. Еркенов, А.В. Кофанов. – К.: Атика, 1999. – 271 с.

- надання допомоги у справі розшуку правопорушників, що переховуються на чужій території та їх видачі зацікавленій державі (з використанням дипломатичних каналів, шляхом безпосередніх зв'язків між органами (міліція, поліція), що здійснюють розшук, через Міжнародну організацію кримінальної поліції – Інтерпол);

- допомога в отриманні необхідних матеріалів у кримінальній справі (шляхом направлення доручень та запитів згідно з міжнародними нормативно-правовими актами);

- вивчення проблем злочинності і боротьби з нею, питань пенітенціарної системи (шляхом проведення міжнародних конгресів, створення міжнародних організацій тощо);

- надання практичної допомоги окремим державам у вирішенні проблем злочинності, вивченні зазначених проблем;

- обмін інформацією.

Розгляд вище перерахованих напрямів міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю, продовжує Л.Н. Галенська, показує, що дане співробітництво знаходиться в тісному зв'язку зі співробітництвом держав в інших питаннях, переплітаючись з ним.

О.І. Леженіна, в контексті тлумачення поняття «міжнародна правоохоронна діяльність», основними її компонентами виділяє:

- боротьбу з міжнародними злочинами;

- боротьбу зі злочинами міжнародного характеру;

- боротьбу з загально-кримінальними злочинами транснаціонального характеру¹⁵.

Міжнародна боротьба зі злочинністю, ведеться у визначених формах, зокрема:

- укладання міжнародних угод (угоди про надання правової допомоги, видачу правопорушників, визнання злочинними певних діянь та ін.);

- використання міжнародних організацій¹⁶.

Правову допомогу можна, зокрема, визначити як «допомогу, яку надають на основі закону, або міжнародного договору чи угоди одне одному органи юстиції та інші установи різних держав у цивільних, сімейних і кримінальних справах шляхом виконання окремих процесуальних дій... У широкому розумінні під правовою допомогою розуміється правовий захист, яким на підставі договору або угоди користуються громадяни і юридичні особи держави, що домовляється»¹⁷.

¹⁵ Леженіна О.І. Організаційно-правові засади участі органів внутрішніх справ України у міжнародній правоохоронній діяльності: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004. – 20 с.

¹⁶ Галенская Л.Н. Международная борьба с преступностью. – М.: Междунар. отношения, 1972.

¹⁷ Аверин Д.Д. Процессуальные вопросы сотрудничества органов юстиции

социалистических государств. Исполнение решений и поручений иностранных судов. Лекция для студентов очного и вечернего обучения. – М., Изд-во Моск. ун-та, 1963. – С. 4.

Держави використовують з метою боротьби зі злочинністю загальні міжнародні організації (Організацію Об'єднаних Націй), регіональні організації (Лігу арабських країн, Організацію американських держав та ін.), спеціалізовані установи ООН, створюють спеціальні організації (Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол). Питання боротьби зі злочинністю також розглядають постійні (перераховані вище) і тимчасові організації – міжнародні конференції і конгреси. Рівним чином, участь у даному співробітництві приймають організації міждержавні і неурядові.

В.М. Волженкіна, яка підтримує В.П. Панова, виділяє в свою чергу також дві основні міжнародно-правові форми співробітництва:

- договірно-правова (укладання договорів у сфері кримінальної юстиції);
- інституційний механізм (співробітництво в рамках міжнародних об'єднань загального і регіонального характеру)¹⁸.

В.П. Панов вказує, що в процесі такого співробітництва держави узгоджують теоретичні і практичні питання кваліфікації міжнародних правопорушень, координують заходи попередження і припинення міжнародних кримінальних злочинів, встановлюють свою юрисдикцію над окремими злочинами і злочинцями, забезпечують невідворотність покарання, здійснюють правову допомогу в цивільних і кримінальних справах і вирішують інші завдання боротьби зі злочинністю¹⁹.

Таким чином, як зазначає Л.Н. Галенська, боротьба зі злочинністю ведеться:

- у всесвітньому масштабі;
- на регіональному рівні;
- на двосторонній основі.

С.В. Бородин та Є.Г. Ляхов розглядають три рівні міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, зокрема:

- двосторонній;
- регіональний;
- універсальний,

а також виділяють такі напрями такого співробітництва, зокрема:

- видача злочинців і надання правової допомоги у кримінальних справах;
- науково-інформаційний напрям (обмін національним науковим і практичним досвідом, обговорення проблем і проведення спільних досліджень);
- надання професійно-технічної допомоги державам в їх боротьбі з кримінальною злочинністю;
- договірно-правова координація боротьби зі злочинами, що стосуються декількох держав (співробітництво держав у боротьбі з окремими видами злочинів на основі міжнародних угод).

здійснення заходів на міжнародному рівні для їх припинення; по-друге – діяльність держави щодо попередження та боротьби з транснаціональною злочинністю (у т.ч. укладення міжнародних договорів України з відповідних питань, їх імплементація в законодавство України); по-третє – сукупність міжнародних договорів України з питань протидії злочинності.

Кримінально-процесуальний аспект полягає у діяльності органів державної влади України, до відання яких відносяться питання, що регулюються міжнародними договорами України з питань протидії злочинності щодо:

- забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України;
- стеження за здійсненням прав, які впливають з таких договорів для України;
- стеження за виконанням іншими сторонами міжнародних договорів України їхніх зобов'язань.

Тут, на нашу думку, йдеться, зокрема, про діяльність органів юстиції та інших державних органів щодо забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих державою за міжнародними договорами у сфері кримінального судочинства, яка включає:

- внесення законодавчих ініціатив щодо імплементації положень міжнародних договорів України у сфері кримінального судочинства в законодавство України;
- прийняття відомчих та міжвідомчих нормативних актів з питань порядку виконання зобов'язань держави, взятих за міжнародними договорами України;
- виконання положень міжнародних договорів України відповідно до своєї компетенції, в порядку, визначеному законодавством.

Напрямами міжнародного співробітництва органів юстиції та інших державних органів щодо забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих державою за міжнародними договорами у сфері кримінального судочинства є відповідно:

- міжнародна правова допомога у кримінальних справах;
- видача (екстрадиція), осіб (підозрюваних, обвинувачених, підсудних, засуджених – до звернення вироку до виконання);
- передача засуджених осіб;
- перейняття (передача-прийняття) кримінального провадження;
- виконання рішень у кримінальних справах.

Якщо розглядати міжнародне співробітництво органів юстиції та інших державних органів, відповідальних за забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих державою за міжнародними договорами у сфері кримінального судочинства, не тільки в межах міжнародних договорів, то до вказаної класифікації можна додати:

- участь у міжнародних заходах з питань міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства і т.ін.;
- обмін з органами юстиції та іншими державними органами іноземних держав правовою, науковою, аналітичною, довідковою та іншою

¹⁸ Волженкіна В.М. Международное сотрудничество в сфере уголовной юстиции / Санкт-Петербургский юридический ин-т Генеральной прокуратуры Российской Федерации. – СПб., 1998. – 43 с.

здійснюється співпраця.

Для взаємодії органів досудового розслідування на міжнародному рівні не є характерними спільність цілей (в буквальному розумінні), а також організуюча роль якоїсь зі сторін. Під час такої взаємодії має місце не спільність цілей, а здійснюється реалізація принципу взаємності під час міжнародного співробітництва. Тобто одна держава, в особі органу, який здійснює провадження у кримінальній чи оперативно-розшуковій справі, звертається до іншої держави, в особі органу, до компетенції якого відноситься виконання відповідних звернень, з проханням надати певну інформацію, здійснити певні заходи і т.ін. При цьому, мова не йде про домінування, або «організуючу роль» органу, який звернувся із зверненням до відповідного органу іноземної держави. Тут ми можемо говорити про реалізацію принципу міжнародного співробітництва – рівноправності сторін. У свою чергу звернення (запити) правоохоронних органів іноземних держав виконуються в порядку та обсягах, визначених законодавством країни, яка отримала відповідне звернення. Указане є характерним як для інституціонального, так і для договірно-правового механізмів співпраці.

На основі видів взаємодії слідчого з органом дізнання, визначених А.Р. Белкіним, запропоновано класифікацію видів взаємодії органів досудового розслідування України та іноземних держав. Така взаємодія може бути:

- разовою, коли орган досудового розслідування України звертається із запитом до відповідних правоохоронних органів однієї або декількох іноземних держав в рамках правової допомоги (іншого напрямку міжнародного співробітництва) або в рамках міжнародного поліцейського співробітництва (наприклад, через Міжнародну організацію кримінальної поліції – Інтерпол). Необхідно відмітити, що такий запит може містити не одне, а одночасно декілька питань або завдань;

- періодичною, коли орган досудового розслідування України декілька раз звертається із запитом до правоохоронних органів іноземної держави / іноземних держав;

- постійною, коли взаємодія з правоохоронними органами іноземної держави / іноземних держав здійснюється протягом всього часу провадження у кримінальній або оперативно-розшуковій справі. Такий вид взаємодії характерний, зокрема, для багатоепізодних кримінальних справ щодо транснаціональних злочинів економічної спрямованості; взаємодія також здійснюється постійно під час міжнародного розшуку осіб.

Відповідним чином можна класифікувати взаємодію, яка ініціюється правоохоронними органами іноземних держав.

В роботі запропоновано покласти в основу класифікації форм і напрямів міжнародного співробітництва у протидії транснаціональній злочинності такі три аспекти:

- міжнародно-правовий (або політичний);
- кримінально-процесуальний;
- криміналістичний.

Для України міжнародно-правовий аспект включає в себе, по-перше, визнання державою небезпеки певних кримінальних діянь і необхідності

¹⁹ Панов В.П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями / К.А. Бекашев (отв. ред.). – М.: Юрист, 1993. – 160 с.

Міжнародне співробітництво, на думку С. В. Бородин та Є. Г. Ляхова, здійснюється у двох основних формах, зокрема:

- в рамках міжнародних органів та організацій;
- на підставі міжнародних угод²⁰.

Позицію С.В. Бородин та Є. Г. Ляхова також підтримує Абу Давас Басем Мохаммед²¹.

В.В. Меркушин, який підтримує думку С.В. Бородин та Є.Г. Ляхова про рівні міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, також зазначає, що передумовою для виходу держав на універсальний рівень співробітництва стала очевидність того, що деякі види злочинності, зокрема транснаціональна організована злочинність, міжнародний тероризм, наркобізнес, зачіпляють інтереси всього світового співтовариства²².

В.В. Меркушин також виділяє на міжнародному рівні такі основні форми співробітництва, що використовуються в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю:

- обмін інформацією, що стосується організованої злочинності взагалі і співробітництва з окремих оперативних питань, таких, як: надання інформації про злочини такі що вчинені або готуються, причетних до них осіб;

- сприяння в проведенні оперативно-розшукових заходів;

- проведення спільних заздалегідь узгоджених слідчих дій та оперативно-розшукових заходів на території сторін, що домовлялися;

- проведення скоординованих заходів з попередження, припинення і розкриття злочинів;

- обмін інформацією з правових питань (діяльність центральних установ юстиції держав щодо надання одне одному відомостей про чинне законодавство, законодавство, що діяло в минулому, і практику його застосування. Автор відмічає, що аналогічна інформація може бути отримана й каналами Інтерполу або через органи прокуратури, однак отримані відомості будуть відрізнятися по «юридичній якості», і можуть використовуватись не для будь-яких правових цілей;

- видача злочинця (екстрадиція);

- взяття особи під варту для забезпечення видачі (ця дія полягає у застосуванні згідно з внутрішнім законодавством запобіжних заходів – взяття під варту. Відповідно до договорів про правову допомогу держава, що отримала вимогу про видачу, повинна здійснити всі необхідні дії для взяття відповідної особи під варту (окрім випадків, коли видача не здійснюється). Про взяття під варту терміново інформується запитуюча сторона);

²⁰ Бородин С.В., Ляхов Е.Г. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью: (Проблемы деятельности ООН в области предупреждения преступности и обращения с правонарушителями). – М.: Междунар. отношения, 1983. – 200 с.

²¹ Абу Давас Басем Мохамед. Становление и развитие межгосударственных организаций по борьбе с международной преступностью (уголовно-правовое исследование на материалах Украины и Молдовы): Автореф. дис... д-ра права: 12.00.08 / Международный независимый ун-т Молдовы. – Кишинев. 2001. – 22 с.

²² Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью. – Минск: Амалфея, 2003. – 207 с.

– взаємна правова допомога у вилученні і конфіскації доходів з незаконної діяльності й інших активів;

– здійснення кримінального переслідування (тобто держави за дорученням запитуючої сторони зобов'язуються здійснювати відповідно до свого законодавства кримінальне переслідування щодо осіб (в тому числі власних громадян), підозрюваних в тому, що вони вчинили злочин на території держави, з якою є відповідний договір);

– розшук осіб (ця правова дія проводиться з метою притягнення до відповідальності, забезпечення видачі або приведення вироку до виконання і полягає в заходах (процесуальних і оперативних) зі встановлення місцезнаходження певної особи, що здійснюються відповідно до внутрішнього законодавства. У даному випадку особливо важлива мета розшуку, так як, наприклад, якщо особа розшукується за вчинене діяння, що не є в запитуваній державі злочином, розшук не здійснюватиметься);

– проведення обшуків, виїмок, вилучень та експертиз (підставою для проведення даних слідчих дій є рішення (для експертизи – постанова) компетентного органу запитуваної держави, винесеного у відповідності з проханням про правову допомогу і певним чином санкціоноване);

– передача предметів (на прохання запитуючої сторони їй можуть передаватися предмети: що використовувались при вчиненні злочинів; в тому числі предмети і знаряддя злочину, отримані в результаті вчинення злочину або як винагорода за нього; що мають значення доказів у кримінальній справі);

– допити свідків, потерпілих, експертів, інших учасників процесу в запитуваній державі;

– виклик обвинувачених, свідків, потерпілих, експертів, інших осіб, що мають відношення до процесу, до запитуючої держави;

– повідомлення про обвинувальні вироки і відомості про судимості (держави щорічно повідомляють одна одній відомості про вироки щодо громадян, які вступили в законну силу, і відбитки пальців засуджених. Також на прохання держави надають відомості про судимість осіб, що притягувались або притягаються до відповідальності на їх території);

– передача засуджених до позбавлення волі для відбуття покарання в державі, громадянами якої вони є (дана дія полягає у передачі осіб, у відношенні яких вже винесені обвинувальні вироки іноземним судом);

– визнання вироків іноземних судів (при наявності міжнародного договору вирок іноземної держави повинен розглядатися так, як ніби він винесений національним судом)²³.

Заслугує також на увагу думка В.П. Панова, який зазначає, що міжнародне співробітництво в розв'язанні проблем, що стосуються прав та інтересів усіх держав і народів, є об'єктивною необхідністю, та виділяє такі основні форми співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю:

ВИСНОВКИ, ПРОПОЗИЦІЇ, РЕКОМЕНДАЦІЇ

Отже, враховуючи вищевикладене, необхідно відмітити, що для сучасних міжнародних відносин у сфері кримінального судочинства є характерним поєднання договірно-правового та інституціонального механізмів співробітництва, що зумовлено необхідністю практичної реалізації положень відповідних міжнародних договорів, зокрема з питань видачі правопорушників, надання правової допомоги тощо.

На нашу думку, можна констатувати факт, що на даний час серед вчених не існує єдиного підходу до формулювання поняття міжнародного співробітництва у правоохоронній сфері (або у сфері боротьби зі злочинністю), а також визначення його форм і напрямів.

Це зумовлено тим, що в літературі відповідні питання розглядались у розрізі різних юридичних наук, з використанням різних підходів до їх вивчення. Однак, розгляд цих питань у вказаній роботі зумовлений її метою, зокрема виділення кримінально-процесуального і криміналістичного аспектів міжнародних відносин у сфері кримінального судочинства, розкриття криміналістичного поняття «взаємодія в структурі методик розслідування транснаціональних злочинів».

Взаємодія правоохоронних органів України та іноземних держав, як криміналістичне поняття, ґрунтується не тільки на положеннях національного кримінально-процесуального законодавства і нормативних актів щодо оперативно-розшукової діяльності тощо, а й на міжнародних договорах України з питань кримінального судочинства. Така взаємодія, що є криміналістичним поняттям, є також елементом міжнародних відносин нашої держави.

Тому розгляд правових аспектів міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, зокрема міжнародно-правових точок зору на вказане питання, дозволяє подивитись на поняття «взаємодія» під більш широким кутом, розглянути його як невід'ємну складову частину міжнародного співробітництва правоохоронних органів України й розкрити його криміналістичне поняття й сутність.

У роботі зазначається, що взаємодія між органами досудового розслідування України та іноземних держав може полягати в обміні інформацією (процесуальною, оперативною, довідковою), та в проведенні спільних дій, що також може включати обговорення результатів роботи, планування проведення спільних заходів тощо.

Разом з тим, така взаємодія не зводиться тільки до питань взаємодії слідчого та оперативно-розшукових органів. Так, система взаємодії правоохоронних органів різних держав під час досудового розслідування злочинів включає всі правоохоронні та інші державні органи. Крім того, у разі якщо має місце інституціональний механізм співробітництва, суб'єктом взаємодії також виступає міжнародна (регіональна) організація в рамках якої

Вказане зумовлено тим, що порядок здійснення взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав чітко регламентований законодавством України. Зокрема, міжнародні договори України встановлюють порядок отримання правоохоронними органами України правової допомоги у кримінальних справах, а також здійснення інших видів взаємодії у сфері кримінального судочинства; порядок використання можливостей Національного центрального бюро Інтерполу регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 року № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу», нормативними актами МВС України та іншими відомчими актами; порядок співробітництва з представниками МВС України в посольствах України в інших державах регламентується відповідними нормативними актами МВС України.

Порядок виконання запитів правоохоронних органів України, зокрема щодо проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів на території іноземних держав регулюється, відповідно, законодавством відповідних держав. У той же час порядок виконання запитів правоохоронних органів іноземних держав в Україні регулюється законодавством України.

Таким чином принципами взаємодії правоохоронних органів України та іноземних держав є:

- законність;
- взаємність;
- дотримання встановленого порядку взаємодії;
- рівноправність повноважень органів різних держав, які здійснюють взаємодію;
- забезпечення правового захисту рівності учасників кримінального процесу на території держав-учасниць міжнародного договору.

До цього варто також додати принцип чіткого розмежування компетенції і розподілу посадових обов'язків між правоохоронними органами, що безпосередньо здійснюють взаємодію (органи досудового слідства) та органами, що здійснюють організацію такої взаємодії (НЦБ Інтерполу, представники МВС в посольствах, представники іноземних держав в посольствах своїх держав в Україні, Генеральна прокуратура України, Міністерство юстиції України).

²³ Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью. – Минск: Амалфея, 2003. – 207 с.

- обмін оперативно-розшуковою та іншою правовою інформацією;
- профілактика, розкриття та розслідування злочинів, стосовно яких укладені спеціальні угоди між державами;
- розшук і затримання злочинців на підставі договірних відносин або разових звернень однієї держави до іншої;
- видача злочинців іншій державі або міжнародному органу для карного переслідування;
- передача осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання у державі, громадянами якої вони є або до країни, де вони постійно проживають;
- передача органам іншої держави нагляду за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками;
- захист прав і свобод громадян однієї держави під час здійснення правосуддя в іншій країні;
- спільне вивчення причин та інших проблем злочинності, а також обмін досвідом роботи поліцейських та інших органів;
- підготовка кадрів, надання експертних послуг, постачання спеціальних науково-технічних засобів і надання матеріально-технічної допомоги іншим державам²⁴.

Як зазначає у своїх працях В.П. Зімін, при здійсненні співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю держави використовують:

- механізми:
 - договірно-правовий, або конвенційний (шляхом укладення спеціальних договорів, що регулюють відносини в даній сфері);
 - інституційний (співробітництво в рамках міжнародних організацій як всезагального, так і регіонального характеру);
- основні напрями співробітництва:
 - попередження і припинення злочинів, щодо боротьби з якими укладені міжнародні угоди;
 - надання правової допомоги у кримінальних справах, включаючи видачу (екстрадицію);
 - визнання і виконання рішень іноземних судів у кримінальних справах (в тому числі передача осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбуття покарання до держав їх громадянства або постійного місця проживання, передача органам іншої держави нагляду за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, передача кримінального переслідування іншій державі чи міжнародному органу);
 - регламентація питань кримінальної юрисдикції і захисту прав людини у сфері кримінального судочинства;
 - спільне вивчення проблем боротьби зі злочинністю, обмін досвідом їх вирішення;

²⁴ Панов В.П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями / К.А. Бекяшев (отв. ред.). – М.: Юрист, 1993. – 160 с.

– надання матеріально-технічної і консультативної допомоги (підготовка кадрів, надання експертних послуг, постачання спеціальних засобів, техніки і т.п.);

– обмін інформацією (наприклад, оперативною, про нормативно-правове регулювання)²⁵.

На думку О.І. Виноградової, існують чотири основні напрями міжнародного співробітництва у галузі боротьби зі злочинністю, зокрема:

– розвиток міжнародного законодавства у галузі міжнародної боротьби зі злочинністю та уніфікація національного законодавства окремих держав;

– кримінально-процесуальне співробітництво;

– діяльність міжнародних організацій у згаданих галузі;

– інформаційний обмін.

Враховуючи вищевикладені думки вітчизняних та зарубіжних вчених можемо дійти висновку, що міжнародне співробітництво України у правоохоронній сфері повинно розглядатись як регламентована законодавством України діяльність правоохоронних та інших державних органів з питань попередження, розкриття та розслідування злочинів.

Міжнародне співробітництво у правоохоронній сфері здійснюється уповноваженими на це органами державної влади та стосується питань, що стосуються виключно їх компетенції. Загальну координацію міжнародного співробітництва України згідно із законодавством здійснює Міністерство закордонних справ України. Однак указане, зокрема, не стосується співробітництва України в рамках Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, оскільки тут має місце інституційний механізм міжнародного співробітництва. Встановленим порядком міжнародного співробітництва України в рамках цієї організації на Міністерство закордонних справ України покладено лише завдання забезпечувати контроль за виконанням фінансових зобов'язань нашої держави перед цією організацією у вигляді щорічних внесків.

Міжнародне співробітництво органів державної влади України щодо боротьби зі злочинністю регламентується Законами України, актами Президента та Кабінету Міністрів України, відомчими актами Міністерств та інших органів державної влади України.

Необхідно також відмітити, що для сучасних міжнародних відносин у сфері кримінального судочинства є характерним поєднання договірно-правового та інституціонального механізмів (або форм) співробітництва, що зумовлено необхідністю практичної реалізації положень відповідних міжнародних договорів, зокрема з питань видачі правопорушників, надання правової допомоги тощо. Детальніше вказані питання розглядатимуться нижче.

– з позиції цілісності – коли вона розглядається як цілісна система, що має свій елементний склад, етапи, завдання, структуру і методи їх вирішення;

– з точки зору аналізу її не як відносно самостійного об'єкта криміналістики, а як частини більш широкої системи – діяльності з розкриття злочину.

Отже, ми маємо чотири основні форми взаємодії правоохоронних органів України та іноземних держав, це зокрема:

– взаємодія, що здійснюється під час співробітництва в рамках виконання міжнародних договорів у сфері кримінального судочинства, зокрема, в межах надання правової допомоги, вирішення питання про видачу (екстрадицію) особи тощо;

– взаємодія, що здійснюється в рамках міжнародних та регіональних організацій, таких як Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол, Європол, Бюро координації боротьби з організованою злочинністю та ін.;

– взаємодія в рамках прикордонного співробітництва – здійснюється правоохоронними органами прикордонних регіонів суміжних держав;

– взаємодія через офіцерів зв'язку / аташе з правових питань в посольствах.

Останні три форми можуть охоплюватись поняттям «міжнародне поліцейське співробітництво», яке часто зустрічається в нормативних та інших офіційних документах міжнародних організацій (Інтерпол, Європол), правоохоронних та інших державних органів іноземних держав.

Правовими підставами взаємодії правоохоронних органів України та іноземних держав є:

– міжнародні договори України;

– кримінально-процесуальне законодавство України;

– законодавство України з питань оперативно-розшукової діяльності;

– відомчі нормативні акти.

А.А. Ексархопуло виділяє такі принципи взаємодії:

– законність;

– самостійність учасників взаємодії у виборі засобів і методів своєї роботи;

– чітке розмежування компетенції і розподіл посадових обов'язків;

– найбільш раціональне і оптимальне використання професійних можливостей суб'єктів спільної діяльності;

– керівна роль слідчого (єдине керівництво спільної діяльності)⁸¹.

На відміну від загальних принципів взаємодії, для принципів взаємодії правоохоронних органів України та іноземних держав, як вже зазначалось вище, є характерним відсутність таких принципів як самостійність учасників взаємодії у виборі засобів і методів своєї роботи та керівна роль слідчого.

⁸¹ Эксархопуло А.А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях: Учеб. пособие / Ассоц. юрид. центр. – СПб.: Юрид. центр. Пресс, 2002. – 488 с. С. 173.

– з кримінально-процесуальної точки зору, попередня перевірка і розслідування – дві відносно самостійні стадії кримінально-процесуальної діяльності, що відрізняються одна від одної цілим рядом важливих параметрів (цілями, режимом, формами їх реалізації тощо);

– з криміналістичної точки зору – між діяльністю, що здійснюється в рамках попередньої перевірки, і діяльністю з розслідування злочину не тільки не існує бар'єру неможливого для подолання, але й існує тісний взаємозв'язок.

Один з проявів цього зв'язку такий: у тому випадку, коли попередня перевірка завершується прийняттям рішення про порушення кримінальної справи, дані, отримані у ході її проведення, виступають як фактор, який багато в чому визначає рівень досягнення цілей розслідування⁸⁰. Мається на увазі, що попередня перевірка – це початковий етап розкриття злочину.

За таким самим принципом, на нашу думку, можна й здійснити порівняння взаємодії, що здійснюється між правоохоронними органами різних держав у рамках міжнародного поліцейського співробітництва, у тому числі через Міжнародну організацію кримінальної поліції – Інтерпол, та в рамках міжнародної правової допомоги.

Зокрема, з кримінально-процесуальної точки зору, перевірка інформації каналами Інтерполу та направлення клопотання в рамках надання правової допомоги – це досить різні форми взаємодії: за формами, суб'єктами здійснення, правовим порядком проведення тощо.

З іншого боку, в багатьох випадках результати попередньої перевірки інформації каналами Інтерполу є підставами для порушення кримінальної справи та, відповідно, надсилання в подальшому до відповідної країни запиту про надання правової допомоги.

Наприклад, у справах про ухилення від сплати податків або легалізацію (відмивання) доходів: отримання від правоохоронних органів іноземної держави каналами Інтерполу інформації про відсутність реєстрації на території відповідної країни суб'єкта господарської діяльності, з яким певне українське підприємство нібито здійснювало зовнішньоекономічну діяльність, укладало договори тощо – є підставою для порушення кримінальної справи за відповідною статтею Кримінального кодексу України (залежно від складу вчиненого злочину). Серед подібних прикладів взаємодії можна наводити й такі, що стосуються підтвердження дійсності зовнішньоекономічних операцій (договорів), опитування свідків, перевірки інших відомостей.

Таким чином, взаємодію правоохоронних органів України з правоохоронними органами іноземних держав щодо перевірки інформації у матеріалах перевірки, оперативного-розшукових та кримінальних справах в рамках міжнародного поліцейського співробітництва доцільно розглядати з двох точок зору:

⁸⁰ Образцов М.В. О соотношении, сущности и структуре предварительной проверки и расследования // Теория криминалистики и методика расследования преступлений: Сб. науч. тр. – М.: ВЮЗИ, 1990. – 139 с. – С. 69-72.

²⁵ Зимин В.П. Международное сотрудничество правоохранительных органов: Лекция / Акад. МВД СССР. – М., 1990. – 51 с. С. 5-6.

Для міжнародного співробітництва в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю також велике значення має встановлення принципів, форм і напрямів його реалізації²⁶.

О.І. Виноградова вказує, що «міжнародне співробітництво ... можливо лише за наявності відповідного підґрунтя, загальних засад – системи певних принципів (загальних і спеціальних)» під якими необхідно розуміти «... правила поведінки суб'єктів міжнародних правовідносин у найважливіших питаннях міжнародного життя, закріплені у міжнародно-правових актах»²⁷.

Принципи міжнародного права обов'язкові для виконання всіма суб'єктами. Вони мають вищу юридичну силу в міждержавних відносинах, їм властива імперативність. На думку Л.Н. Галенської в сучасному міжнародному праві існує група основних (загальних) принципів, які характеризуються тим, що це найбільш загальні, загальновизнані принципи, дія яких поширюється на всю галузь сучасного міжнародного права. Існує також і друга група принципів – спеціальні принципи, які характеризуються більш вузькою сферою застосування, що визначається специфікою предмета міжнародно-правового регулювання. Між цими двома групами принципів існують відносини субординації. Спеціальні принципи не можуть протирічити основним (загальним) принципам сучасного міжнародного права.

Співробітництво держав в галузі боротьби зі злочинністю є частиною спеціального співробітництва держав. Зрозуміло, що на нього поширюються принципи сучасного міжнародного права. Однак ці принципи в різній мірі можуть бути використані в боротьбі зі злочинністю: одні мають більше значення, інші – менше²⁸.

Як в будь-якій галузі національного права, так і в міжнародному праві, основні принципи мають керівне значення. І це значення основних принципів полягає в тому, що вони – найбільш загальні і стійкі норми міжнародного права, що відіграють конструктивну роль в його формуванні і розвитку, такі, що визначають характер і основний зміст інститутів галузей цього права, відображають в собі його риси.

Основні принципи міжнародного права – основа сучасних світових, міждержавних відносин, основа всієї системи сучасного міжнародного права і його окремих галузей. На основі цих принципів розвивається сучасне міжнародне право, виникають і формуються все нові форми цього права²⁹.

²⁶ Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью. – Минск: Амалфея, 2003. – 207 с.

²⁷ Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 22 с.

²⁸ Галенская Л.Н. Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1978. – 86 с.

²⁹ Абу Давас Басем Мохамед. Становление и развитие межгосударственных организаций по борьбе с международной преступностью (уголовно-правовое исследование на материалах

Украины и Молдовы): Автореф. дис... д-ра права: 12.00.08 / Международный независимый ун-т Молдовы. – Кишинев, 2001. – 22 с.

Додержання зазначених принципів у галузі боротьби зі злочинністю сприяє:

- стабілізації міжнародних відносин, обмежуючи їх певними нормативними рамками;
- розвитку міжнародних відносин, оскільки принципи фіксують усе нове, що з'являється в міжнародно-правовій практиці;
- визначенню основи взаємодії суб'єктів міжнародного співробітництва, закріплюючи їх права і обов'язки;
- забезпеченню пріоритету загальнолюдських цінностей, в основі яких лежать мир, міжнародне співробітництво, права людини.

Таким чином, основу міжнародного співробітництва у кримінальних справах складає сукупність принципів: принципів міжнародного права, які регулюють співробітництво держави в цілому; принципів, викладених у міжнародних договорах окремої країни про надання правової допомоги; принципів внутрішнього (національного) законодавства країни (кримінального, кримінально-процесуального, конституційного тощо)³⁰.

Вперше принципи (загальні – авт.) міжнародного права, що стосуються співробітництва держав, були названі в Статуті ООН і ухвалені на XXV Сесії Генеральної Асамблеї ООН 24.10.70 г., сформульовані в Декларації про принципи міжнародного права 1979 р.³¹.

Загальних принципів сім, зокрема:

- міжнародного співробітництва;
- незастосування сили або погрози силою;
- мирного вирішення міжнародних спорів;
- невтручання у внутрішні справи інших держав;
- рівноправності і самовизначення народів;
- суверенної рівності держав;
- добросовісного виконання зобов'язань щодо міжнародного права.

До переліку загальних принципів міжнародного права О.І. Виноградова додає принципи:

- недоторканості кордонів;
- територіальної цілісності;
- поваги прав людини³².

³⁰ Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 22 с.

³¹ Волженкина В.М. Международное сотрудничество в сфере уголовной юстиции / Санкт-Петербургский юридический ин-т Генеральной прокуратуры Российской Федерации. – СПб., 1998. – 43 с.

³² Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна

Багатосторонні міжнародні договори України:

- Європейська конвенція про видачу правопорушників, 1957 року (ст. 15);
- Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 року (ст. 15, п. 5);
- Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, 1964 року (ст. 27);
- Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків, 1970 року (ст. 15);
- Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 року (ст. 13);
- Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, 1977 року (ст. 12);
- Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 року (ст. 24);
- Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності, 1997 року (ст. 11);
- Конвенція про корупцію у контексті кримінального права, 1999 року (ст. 30);
- Додатковий протокол до Угоди між урядами країн-учасниць Чорноморського Економічного співробітництва про співпрацю у боротьбі зі злочинністю, зокрема організованою (ст. 8).

Двосторонні міжнародні договори України:

- Угода про співробітництво у сфері попередження злочинів у правоохоронній діяльності між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль, 1994 року (ст. 7);
- Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Іспанією, 1996 року (ст. 19);
- Договір між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію, 1998 року (ст. 11);
- Договір між Україною та Республікою Індія про видачу правопорушників, 2002 року (ст. 12);
- Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників, 2003 року (ст. 15);
- Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про видачу правопорушників, 2004 року (ст. 6).

З метою визначення криміналістичної ролі Інтерполу в організації міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального судочинства, а також теоретичного розуміння співвідношення міжнародної правової допомоги (й інших видів взаємодії держав у сфері кримінального судочинства) та міжнародного поліцейського співробітництва, необхідно проаналізувати, зокрема, таке.

М.В. Образцов у своїй статті «О соотношении, сущности и структуре предварительной проверки и расследования», посилаючись на І.Ф. Герасимова, здійснює порівняння попередньої перевірки та розслідування з кримінально-процесуальною та криміналістичною точок зору:

– спеціально уповноважені державні органи та посадові особи до компетенції яких відноситься організація співробітництва й взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав з питань кримінального судочинства, у тому числі з питань попередження, розкриття та розслідування злочинів;

– органи досудового розслідування України, які відповідно до своєї компетенції здійснюють попередження, розкриття та розслідування злочинів, у тому числі транснаціональних.

З одного боку до питання розкриття та розслідування транснаціональних злочинів можна підходити з такої позиції, що безпосередньо розкриття та розслідування злочинів з іноземним елементом (транснаціональних злочинів) розглядається методами розслідування відповідних злочинів, тобто передбачених Кримінальним кодексом України.

Однак, неможливо залишити поза увагою той факт, що наявність іноземного елементу в тому чи іншому злочині, будь то крадіжка або шахрайство з фінансовими ресурсами, вбивство або ухилення від сплати податків, є суттєвою ознакою, що впливає як на криміналістичну характеристику так і на методику розслідування відповідного злочину. Зокрема, під час розслідування такого злочину можуть мати місце особливий правовий порядок організації проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Зокрема, проведення окремих слідчих дій та оперативно-розшукових заходів на території іншої держави: перших, відповідно, в рамках правової допомоги, других – згідно з міжвідомчими міжнародними договорами або в порядку міжнародного поліцейського співробітництва, зокрема, в рамках Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол чи через офіцерів зв'язку в посольствах.

Більш того, як слушно зазначає В.Ш. Табалдієва, Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол відіграє також важливу роль й у співробітництві держав у сфері міжнародної правової допомоги у кримінальних справах⁷⁹ (тобто виконує подвійну функцію), а також є формою взаємодії правоохоронних органів в інших напрямках міжнародного співробітництва, у тому числі щодо видачі правопорушників, передачі провадження у кримінальних справах та ін. Зокрема, пунктом 5 статті 15 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 року, передбачено, що « ... У випадках, коли Конвенція дозволяє безпосередній зв'язок, він може здійснюватися через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол)». Необхідно відмітити, що використання Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол органами юстиції та іншими органами державної влади України для взаємодії з відповідними органами іноземних держав, з метою виконання міжнародних зобов'язань, передбачають такі міжнародні договори України:

юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 22 с.

Абу Давас Басем Мохамед, в свою чергу, відносить до цих принципів (загальних – авт.) також принцип міждержавного співробітництва в боротьбі з кримінальною злочинністю³³.

До спеціальних принципів співробітництва у боротьбі зі злочинністю, зміст яких визначається специфікою предмета регулювання, відносяться принципи:

– взаємності і добровільності співробітництва (забезпечують державі статус незалежного суб'єкта міжнародних відносин);

– додержання суверенітету і безпеки держав-учасниць міжнародного договору;

– уступки частини суверенітету (як вимушена дія, необхідна для досягнення державами спільної мети у галузі боротьби зі злочинністю);

– відповідності прохання сторони, яка звертається із запитом, законодавству держави, яка виконує запит, і реалізації умов договору за допомогою застосування національного законодавства;

– рівноправності повноважень судово-слідчих органів, які здійснюють взаємодію (вказане зумовлює рівність «центральных органів» держав-сторін міжнародного договору незалежно від їх компетенції відповідно до національного внутрішнього законодавства; указаний принцип має виключне значення для спільної міжнародної боротьби зі злочинністю);

– забезпечення правового захисту рівності учасників кримінального процесу на території держав-учасниць міжнародного договору;

– обмеження застосування міжнародного договору територіями держав-учасниць цього договору;

– додержання прав та інтересів третіх держав або осіб учасниками договірних відносин (похідний від загального принципу співробітництва – невтручання у внутрішні справи держави-сторони міжнародного договору);

– обов'язкового виконання умов договору (згідно зі ст. 12 Закону України «Про міжнародні договори»);

– взаємодії держав у боротьбі зі злочинністю на основі права, передбаченого міжнародним договором³⁴.

Розглядаючи принципи міжнародного права в контексті співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, з урахуванням предмета цього дослідження, пропонується більш детально розглянути такі з них.

Зокрема, дія принципу невтручання у внутрішні справи інших держав – завжди вимагає враховувати те, що боротьба зі злочинністю – справа внутрішньої компетенції кожної держави, тобто держави для себе самостійно визначають:

³³ Абу Давас Басем Мохамед. Становление и развитие межгосударственных организаций по борьбе с международной преступностью (уголовно-правовое исследование на материалах Украины и Молдовы): Автореф. дис... д-ра права: 12.00.08 / Международный независимый ун-т Молдовы. – Кишинев. 2001. – 22 с.

³⁴ Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю

⁷⁹ Табалдієва В.Ш. Международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства: Учеб.-метод. пособие / Рос. акад. образования. Моск. психол.-соц. ин-т; [Глав. ред. Д.И. Фельдштейн]. – М.; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. – 190 с. – С. 5.

(кримінально-процесуальний аспект): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 22 с.

– конкретні питання міжнародного співробітництва (враховуючи різноманітність форм, в яких розвивається міжнародна боротьба зі злочинністю, кожна держава самостійно визначає ступінь своєї участі у цій боротьбі);

– обсяг співробітництва.

При застосуванні норм міжнародного права також не повинно мати місце втручання у внутрішні справи держави.

Крім цього, при укладанні договорів з питань боротьби зі злочинністю передбачається що:

– всі питання процесуального характеру вирішуються тільки згідно з внутрішнім законодавством держав;

– винні особи притягаються до відповідальності у відповідності до внутрішнього кримінального закону держави.

Принцип міжнародного співробітництва полягає в тому, що це співробітництво повинно здійснюватись незалежно від відмінностей політичних, економічних і соціальних систем держав. Зазначений принцип в повній мірі застосовується при регулюванні співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

Принцип добросовісного виконання зобов'язань щодо міжнародного права визначає, що добросовісне виконання зобов'язань – одна з умов ефективності міжнародно-правового регулювання в галузі боротьби зі злочинністю. Для міжнародного права, як зазначає Л.Н. Галенська, «добросовісне виконання» зобов'язань означає точне і повне виконання відповідних приписів. Що ж стосується міжнародних договорів з питань боротьби зі злочинністю, то повне і точне їх дотримання має велике значення не тільки для даної галузі співробітництва, але і для інституту права притутку, а також боротьби з міжнародними злочинами³⁵.

В.В. Меркушин крім загальних принципів міжнародного права говорить про існування спеціальних принципів кримінальної відповідальності за міжнародні злочини (апартеїд, геноцид, військові злочини), а також зазначає, що виходячи з їх суті та змісту, можна стверджувати, що вони цілком відповідають забезпеченню всіх питань, пов'язаних з розвитком і укріпленням міжнародного співробітництва в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю.

Серед спеціальних принципів особливо виділяються принципи:

- відповідальності виключно за злочинне діяння (поведінку);
- законність;
- справедливість;
- доцільність;
- невідворотність покарання;
- індивідуалізація і персоналіфікація відповідальності³⁶.

– участь у міжнародних заходах з питань міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства і т.ін.;

– обмін з органами юстиції та іншими державними органами іноземних держав правовою, науковою, аналітичною, довідковою та іншою інформацією з питань міжнародного співробітництва та кримінального судочинства.

Криміналістичний аспект класифікації форм і напрямів міжнародного співробітництва у сфері протидії транснаціональній злочинності розглядатиметься дещо в іншій площині, оскільки, по-перше, визначається положеннями міжнародних договорів України у сфері кримінального судочинства, по-друге – має під собою процесуальну основу, по-третє – на нашу думку, має бути предметом вивчення окремої галузі знань – криміналістики, що й зумовлює певні особливості його визначення.

Перш за все необхідно відмітити, що, як відомо, поняття «співробітництво» взагалі не розглядається криміналістичною наукою. Криміналістика – це наука про закономірності механізму вчинення злочину, виникнення джерел інформації про злочин і його учасників, закономірності збирання, дослідження, оцінки і використання доказів і розроблених на основі цих закономірностей спеціальних засобів і методів розслідування злочинів та їх запобігання⁷⁸. Вона вивчає взаємодію органів досудового слідства (суб'єктів доказування) між собою під час розкриття та розслідування злочинів, взаємодію органів досудового слідства з іншими органами державної влади, посадовими особами, іншими фізичними (наприклад спеціалістами з різних галузей знань) та юридичними особами (медичними закладами) під час розкриття та розслідування злочинів.

Взаємодія є більш вузьким поняттям ніж співробітництво і розглядається нами як науково-обґрунтована, заснована на чинному законодавстві організаційно-тактична форма розкриття та розслідування злочинів, що полягає в узгодженій за часом, місцем та метою діяльності різних ланок однієї або декількох організаційних систем, а саме суб'єктів доказування між собою, з іншими органами державної влади, посадовими особами, фізичними та юридичними особами в інтересах кримінального судочинства.

Таким чином, криміналістичний аспект міжнародного співробітництва полягає у взаємодії правоохоронних та інших органів державної влади України між собою, а також з правоохоронними та іншими органами влади іноземних держав, з міжнародними організаціями тощо, під час виконання зобов'язань, визначених міжнародними договорами України у сфері кримінального судочинства, у встановленому законодавством України порядку.

Особливістю указаної взаємодії є те що її суб'єктами є:

⁷⁸ Кузьмичов В.С., Прокопенко Г.Л. Криміналістика: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Г. Гончаренка та Є.М. Моїсєєва. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 368 с.

³⁵ Галенская Л.Н. Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1978. – 86 с. С. 7-34.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ: ВИДИ ТА ФОРМИ

Взаємодія – це філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів один на інший, їх взаємну обумовленість і породження одним об'єктом іншого. Взаємодія – об'єктивна і універсальна форма руху, розвитку, визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи³⁷.

Проблеми взаємодії правоохоронних і контролюючих органів у діяльності з виявлення і розслідування злочинів розробляються науками кримінально-правового циклу: кримінальним процесом, криміналістикою, теорією оперативно-розшукової діяльності.

Криміналістика вивчає таку взаємодію у відповідності до свого предмету дослідження – під кутом зору закономірностей слідоутворення (в широкому розумінні), виявлення, фіксації, дослідження слідів злочину, використання їх процесі доказування у кримінальних справах. Завдання криміналістики при цьому полягає в тому, як побудувати взаємодію правоохоронних органів, щоб забезпечити найбільш повне і ефективне виявлення слідів злочину в процесі доказування³⁸.

Питання взаємодії суб'єктів доказування під час досудового слідства неодноразово розглядалися, як вітчизняними так і зарубіжними вченими. У зв'язку з цим, в криміналістиці є декілька її визначень, узагальнюючи які взаємодію правоохоронних та інших державних органів і посадових осіб у процесі розкриття і розслідування злочинів можна розглядати як узгоджену діяльність різних ланок однієї або декількох організаційних систем, спрямовану на досягнення загальної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу³⁹.

Так, згідно пункту 4 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», здійснення взаємодії між собою та іншими правоохоронними органами визначається, як обов'язок підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

³⁷ Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – С 56 3-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1985. – 1600 с.

³⁸ Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов. Под ред. проф. В.Ю. Шепитько. – Х.: ООО «Одиссей», 2001. – 528. С. 225.

Міжнародна правова допомога у кримінальних справах як юридичний інститут сформувалась в рамках двох галузей права – міжнародного і кримінально-процесуального. Тобто вона об'єднала норми, що регулюють відносини у галузі правової допомоги у кримінальних справах компетентних органів (національних і зарубіжних) один з одним, а також з громадянами⁷⁷. Указані норми закріплені в текстах міжнародних договорів, а також можуть бути закріплені в кримінально-процесуальному законодавстві та окремих законах держави (на даний час Кримінально-процесуальний кодекс України не містить положень як з питань надання правової допомоги, так і з інших видів взаємодії держав у сфері кримінального судочинства).

Можна погодитись з М.І. Пашковським, який виділяє такі види взаємодії держав у кримінальному судочинстві: міжнародну правову допомогу у кримінальних справах (у вузькому розумінні); видачу (екстрадицію), передачу (для міжнародних організацій) переслідуваних осіб (підозрюваних, обвинувачених, підсудних, засуджених – до звернення вироку до виконання); передачу засуджених осіб; перейняття (передача-прийняття) кримінального провадження; виконання рішень у кримінальних справах.

Разом з тим, в даному конкретному випадку термін «взаємодія» є прийнятним саме для визначення взаємодії між державами. У той же час, вказані форми взаємодії держав, на нашу думку, можна розглядати і як напрями міжнародного співробітництва органів юстиції та інших державних органів щодо забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих державою за міжнародними договорами у сфері кримінального судочинства. У цьому випадку термін «співробітництво» є більш прийнятним, оскільки він відображає міжнародно-правову сутність питання, у той час як термін «взаємодія», на нашу думку, більш доречно використовувати у криміналістичному значенні.

Таким чином, напрямами міжнародного співробітництва органів юстиції та інших державних органів щодо забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих державою за міжнародними договорами у сфері кримінального судочинства є відповідно:

- міжнародна правова допомога у кримінальних справах;
- видача (екстрадиція), осіб (підозрюваних, обвинувачених, підсудних, засуджених – до звернення вироку до виконання);
- передача засуджених осіб;
- перейняття (передача-прийняття) кримінального провадження;
- виконання рішень у кримінальних справах.

Якщо розглядати міжнародне співробітництво органів юстиції та інших державних органів, відповідальних за забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих державою за міжнародними договорами у сфері кримінального судочинства, не тільки в межах виконання міжнародних договорів, то до вказаної класифікації можна додати:

⁷⁷ Миличук В.В. Институт взаимной правовой помощи по уголовным делам: Действующая практика и перспективы развития. – М., 2001. – С. 18-19.

³⁹ Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.

У частині 1 статті 16 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» передбачається створення у штатних розписах центральних апаратів прокуратури, внутрішніх справ і Служби безпеки посад осіб, до функціональних обов'язків входить здійснення взаємодії у питаннях боротьби з організованою злочинністю. У статті 7 вказаного закону також міститься положення про міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю де зазначається, що вказане співробітництво ґрунтується на нормах міжнародного права і чинного законодавства України, міждержавних і міжурядових договорах, двосторонніх відомчих угодах.

Що ж стосується взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами іноземних держав в процесі розслідування злочинів, то необхідно зазначити, що постановою Кабінету Міністрів України «Про Національне центральне бюро Інтерполу» від 25.03.1993 р. № 220, регламентується взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни через Національне центральне бюро Інтерполу.

Також термін «взаємодія» застосовується в п. 2.1. розділу 2 Інструкції «Про порядок зносин органів внутрішніх справ України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання, розкриття та розслідування злочинів», в Положенні про Національне центральне бюро Інтерполу, де забезпечення взаємодії правоохоронних органів України з Генеральним секретаріатом та відповідними органами держав – членів Інтерполу в боротьбі зі злочинністю вказане як одне з завдань Укрбюро Інтерполу, в наказі Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України №3/1/2/5/2/2 від 9 січня 1997 року «Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів», у Статуті Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу.

Взаємодія, як найбільш організована і ефективна форма боротьби правоохоронних органів зі злочинністю характеризується деякими основними властивостями. У зв'язку з цим вона розглядається як вищий ступінь консолідації сил і засобів правоохоронних та контролюючих органів, наділених законом відповідними повноваженнями (серед яких один з основних видів – взаємодія слідчого та оперативно-розшукових органів), у різних сполученнях участі залежно від виду злочину, що розслідується, складності завдань, що вирішуються, необхідності використання відповідних засобів, прийомів та методів⁴⁰.

Вважаємо, в цілому можна було б підтримати запропонований термін «взаємодія установ юстиції держав у кримінальному судочинстві», хоча в процесуальному контексті, на нашу думку, більш вдалим був би термін «співробітництво органів юстиції держав у кримінальному судочинстві».

Варто зазначити, що в літературі також зустрічається термін «міжнародна правова допомога у кримінальних справах», який розглядається як комплексний міжгалузевий інститут, та об'єднує декілька форм співпраці держав, відповідно: проведення процесуальних дій, перейняття кримінального переслідування, видачу осіб, визнання і виконання іноземних судових рішень у кримінальних справах⁷⁴.

Разом з тим, на нашу думку, міжнародна правова допомога є окремим напрямом міжнародного співробітництва, а пропозиція деяких вчених охоплювати вказаним терміном й інші напрями такого співробітництва є неприйнятною.

Для порівняння наведемо також трактування міжнародної правової допомоги в її широкому і вузькому розуміннях.

Зокрема А.Г. Маланюк пропонує таке визначення (в широкому розумінні): міжнародна правова допомога у кримінальному процесі – це врегульована, чинними для України, міжнародними актами (договорами, конвенціями та ін.) та/або кримінально-процесуальним законодавством України діяльність компетентних українських органів, що полягає у зверненні до установ іноземної держави з проханням вчинити конкретні дії чи здійсненні в Україні на їх прохання дій, що покликані сприяти розслідуванню, розгляду чи вирішенню кримінальної справи, а також виконанню судових рішень, постановлених у кримінальних справах.⁷⁵

В.Ш. Табалдієва зазначає, що під міжнародною правовою допомогою у кримінальних справах розуміється «заснований на нормах міжнародного права і національного законодавства прояв зовнішньої політики держави, що виражається у взаємодії державних органів і посадових осіб, які здійснюють провадження у кримінальній справі, з компетентними органами і посадовими особами іноземних держав і міжнародними організаціями з виконання окремих процесуальних дій у кримінальних справах, спрямованих на попередження, припинення, розкриття і розслідування злочинів...»⁷⁶.

⁷⁴ Маланюк А.Г. Проведення у кримінальних справах, пов'язане з міжнародними відносинами, за законодавством України: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури України. – К., 2004. – 20 с.

⁷⁵ Маланюк А.Г. Проведення у кримінальних справах, пов'язане з міжнародними відносинами, за законодавством України: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури України. – К., 2004. – 20 с.

⁷⁶ Табалдієва В.Ш. Международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства: Учеб.-метод. пособие. / Рос. акад. образования. Моск. психол.-соц. ин-т; [Глав. ред. Д.И. Фельдштейн]. – М.; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. – 190 с. - С. 9.

Від імені України укладаються міжнародні договори, які, зокрема, стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; від імені Уряду України – з економічних, торговельних, науково-технічних, гуманітарних та інших питань, віднесених до відання Кабінету Міністрів України; міжвідомчі – з питань віднесених до відання міністерств та інших центральних органів виконавчої влади⁷².

У цій площині міжнародного співробітництва суб'єктами міжнародного співробітництва є вищі державні органи країни, для України це, зокрема Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, міністерства та інші органи виконавчої влади.

Кримінально-процесуальний аспект полягає у діяльності органів державної влади України, до відання яких відносяться питання, що регулюються міжнародними договорами України з питань протидії злочинності щодо:

- забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України;
- стеження за здійсненням прав, які впливають з таких договорів для України;
- стеження за виконанням іншими сторонами міжнародних договорів України їхніх зобов'язань.

Тут, на нашу думку, йдеться, зокрема, про діяльність органів юстиції та інших державних органів щодо забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих державою за міжнародними договорами у сфері кримінального судочинства, яка включає:

- внесення законодавчих ініціатив щодо імплементації положень міжнародних договорів України у сфері кримінального судочинства в законодавство України;
- прийняття відомчих та міжвідомчих нормативних актів з питань порядку виконання зобов'язань держави, взятих за міжнародними договорами України;
- виконання положень міжнародних договорів України відповідно до своєї компетенції, в порядку, визначеному законодавством.

М.І. Пашковський запропонував термін «взаємодія установ юстиції держав у кримінальному судочинстві» під якою розуміється загальна для її учасників діяльність компетентних установ юстиції держав або міжнародних організацій (в тому числі спільний розгляд і прийняття рішень, а також їх виконання), пов'язана з порушенням, розслідуванням та вирішенням кримінальних справ, виконанням процесуальних рішень по них і захистом прав, законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві⁷³.

⁷² Закон України «Про міжнародні договори України» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 50, ст. 540.

⁷³ Пашковський М.І. Особливості доказування у кримінальних справах, пов'язаних з наданням міжнародної правової допомоги : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 21 с.

⁴⁰ Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.

Можна погодитись також із визначенням, що «взаємодія слідчих і працівників оперативно-розшукових служб органів міліції полягає в узгодженій діяльності із забезпечення успішного розкриття і розслідування злочинів кожної із сторін в рамках своєї компетенції, властивими їй засобами і методами»⁴¹.

Є.П. Іщенко зазначає, що під взаємодією розуміється узгоджена діяльність слідчого, оперативного органу і експертно-криміналістичного підрозділу, що забезпечує раціональне сполучення при розслідуванні злочинів процесуальних дій і оперативно-розшукових заходів, що здійснюються кожним з них у відповідності зі своїми функціями і в межах наданих ним законом повноважень з використанням спеціальних знань і техніко-криміналістичних засобів. При цьому, на кожному з етапів розслідування криміналістично значуща інформація, що надходить в ході ОРД, зумовлює необхідність проведення конкретних слідчих дій; у свою чергу, зібрані слідчим у кримінальній справі докази можуть обумовити проведення тих чи інших оперативно-розшукових заходів... Взаємодія – обов'язкова і необхідна умова найбільш результативної діяльності слідчого, спеціаліста-криміналіста і органу дізнання з розкриття і розслідування конкретних злочинів⁴².

А.А. Ексархопуло визначає взаємодію, як об'єднання зусиль слідчого з іншими правоохоронними органами для узгоджених дій з досягнення цілей розкриття і розслідування злочину, що здійснюється у формах, передбачених законодавством, відомчими нормативними актами або вироблених практикою⁴³.

Серед форм взаємодії А.А. Ексархопуло визначає їх процесуальні форми (виконання оперативно-розшуковими органами (органами дізнання) окремих доручень слідчого про проведення розшукових дій; виконання органами дізнання доручень слідчого про проведення слідчих дій; надання органами дізнання сприяння слідчому при проведенні слідчих дій; проведення оперативно-розшукових заходів для встановлення злочинця без доручення слідчого, але з подальшим повідомленням його про результат розшуку; здійснення органом дізнання розшуку обвинуваченого, місцезнаходження якого невідоме, на основі постанови слідчого про призупинення досудового слідства; вжиття слідчим заходів щодо встановлення особи, яка має бути притягнута як обвинувачена, безпосередньо або через органи дізнання після призупинення досудового слідства) та не процесуальні (спільне планування слідчих і оперативно-розшукових заходів для досягнення конкретної мети;

⁴¹ Справочная книга криминалиста / Викоторова Е.Н., Викоторова Л.Н., Виноградов И.Г. и др.; Отв. ред. Н.А. Селиванов; Генер. прокуратура Рос. Федерации, НИИ проблем укрепления законности и правопорядка. – М.: НОРМА: Изд. группа НОРМА – ИНФРА-М, 2000. – 712 с. С. 201.

⁴² Криминалістика: [Учеб. для студентов вузов, обучающихся по спец. 021100] / Е.П. Ищенко, А.А. Топорков; Под. ред. Е.П. Ищенко; Моск. гос. юрид. акад. – М.: Юрид. фирма «Контракт»: ИНФРА-М, 2003. – 746 с. С. 500.

⁴³ Эскархопуло А.А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях: Учеб. пособие / Ассоц. юрид. центр. – СПб.: Юрид. центр. Пресс, 2002. – 488 с. С. 173.

обмін інформацією по результатах проведених заходів згідно прийнятого учасниками взаємодії спільного плану дій; спільне обговорення отриманих в ході слідчих дій і оперативно-розшукових заходів даних; участь у слідчо-оперативних групах; спільне висунення слідчих і оперативно-розшукових версій на основі отриманої інформації тощо)⁴⁴.

Основу взаємодії складає обов'язкова участь відповідних правоохоронних та контролюючих органів у розкритті злочинів з виділенням для цього необхідних, специфічних для кожного органу джерел інформації, сил та засобів. Схожу позицію займає Г.А. Матусовський, який зазначає, що така взаємодія не зводиться лише до обміну процесуальною, оперативно-розшуковою та іншою службовою інформацією, передбаченою відповідними законодавчими актами, а тут йдеться також про реалізацію цієї інформації шляхом проведення спільних дій, обговорення отриманих результатів, планування подальших заходів, спрямованих на розкриття злочинів.

Вважаємо, що варто погодитись з тією позицією, що взаємодія органів досудового розслідування під час провадження у кримінальних та оперативно-розшукових справах, матеріалах перевірки, може відбуватись у двох основних формах, таких як обмін інформацією (процесуальною, оперативною, довідковою), та проведення спільних дій, що також може включати обговорення результатів роботи, планування проведення спільних заходів тощо. Відповідні форми, на нашу думку, є властивими для взаємодії між органами досудового розслідування України та іноземних держав.

«У боротьбі зі злочинністю, зазначає Г.А. Матусовський, – правоохоронні органи становлять єдину систему. Однак єдність системи як основна вимога ефективної діяльності потребує оптимальної цілеспрямованості та узгодженості усіх її елементів, тобто структур різної відомчої приналежності та підпорядкованості... Вид системи взаємодії, що вивчається криміналістикою, відбиває лише частину системи: «слідчий – оперативно-розшукові органи». До реальної системи взаємодії, що здійснюється в практичній діяльності, входять органи прокуратури, органи внутрішніх справ, Служби безпеки, деякі державні органи України (Національний банк, Міністерство фінансів, Міністерство зовнішніх економічних зв'язків та торгівлі, Державна митна служба, Фонд державного майна, Антимонопольний комітет, Адміністрація Державної прикордонної служби України, Державна податкова адміністрація, Державна контрольно-ревізійна служба та ін.), а також експерти, фахівці та консультанти відповідних галузей знань, аудитори, представники підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, громадські формування по охороні громадського порядку...»⁴⁵.

⁴⁴ Криминалистика. Учебник / Под ред. Т.А. Седовой, А.А. Эскархопуло. – СПб.: Издательство «Лань», 2001. – 928 с. С. 443-450.

⁴⁵ Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник

РОЗДІЛ 3

КЛАСИФІКАЦІЯ НАПРЯМІВ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ФОРМИ ТА ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

Розглянутий нами в першому розділі перелік класифікацій напрямів міжнародного співробітництва не є вичерпним. Однак, дослідження різних джерел показали, що на даний час відсутня єдина класифікація форм і напрямів міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю. На нашу думку, вказане може бути зумовлено рядом об'єктивних причин. Зокрема, питання боротьби з транснаціональною злочинністю, як то міжнародного співробітництва у цій сфері, розглядаються в рамках різних юридичних наук – міжнародного права, кримінального права, кримінально-процесуального права, кримінології, криміналістики, управління, а також міжнародного кримінального та кримінально-процесуального права. Вказане, в свою чергу, й зумовлює, безпосередньо, різноманітність підходів до класифікації форм і напрямів міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності.

На нашу думку, в основі класифікації форм і напрямів міжнародного співробітництва у протидії транснаціональній злочинності мають бути три аспекти:

- міжнародно-правовий (або політичний);
- кримінально-процесуальний;
- криміналістичний.⁷¹

Для України міжнародно-правовий аспект включає в себе, по-перше, визнання державою небезпеки певних кримінальних діянь і необхідності здійснення заходів на міжнародному рівні для їх припинення; по-друге – діяльність держави щодо попередження та боротьби з транснаціональною злочинністю (у т.ч. укладення міжнародних договорів України з відповідних питань, їх імплементація в законодавство України); по-третє – сукупність міжнародних договорів України з питань протидії злочинності.

Відповідно до чинного законодавства в нашій державі передбачені три види міжнародних договорів України, зокрема:

- які укладаються від імені України;
- які укладаються від імені Уряду України;
- міжвідомчі.

⁷¹ Паніотов Є.К. Міжнародне співробітництво України у протидії транснаціональній злочинності (теоретичний аспект) // Часопис Київського університету права. Український науково-теоретичний часопис. – Київ: Київський університет права НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2006. – № 3. – С. 150-154.

Так, А.Н. Колесниченко зазначає, що правові основи методики – це положення кримінального і кримінально-процесуального права. Тут мають на увазі вимоги кримінально-процесуального законодавства про своєчасне і обґрунтоване порушення кримінальної справи, всебічне, повне і об'єктивне дослідження всіх обставин справи. В свою чергу, вихідні положення методики відображають найбільш важливі рекомендації організаційно-тактичного характеру, що використовуються при розслідуванні злочинів. Серед вихідних положень методики розслідування злочинів, А.Н. Колесниченко визначає такі:

- індивідуальність розслідування;
- взаємодія слідчого і оперативних апаратів міліції;
- використання знань спеціалістів і експертів під час розслідування;
- об'єднання дій слідчого і громадськості.

Розглядаючи питання взаємодії слідчого і оперативних апаратів міліції, А.Н. Колесниченко вказує, що взаємодія слідчого з оперативними підрозділами сприяє швидкому і повному розкриттю злочинів, а поєднання і координація слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, в свою чергу, здійснюється у відповідності з компетенцією слідчого і органів дізнання. У свою чергу Р.С. Белкін наводить такі принципи взаємодії суб'єктів доказування (до яких також відносяться слідчі та оперативні органи): «... узгодженість діяльності, її плановість; обов'язковість дотримання встановленої компетенції всіма суб'єктами взаємодії; взаємне оперативне інформування про результати діяльності суб'єктами взаємодії»⁷⁰.

На підставі розглянутого теоретичного матеріалу, на нашу думку, доцільно погодитись з позицією А.Н. Колесниченко та віднести взаємодію до вихідних положень методики розслідування злочинів як рекомендацію організаційно-тактичного характеру.

Також, можна зробити висновок, що різними вченими розглядається взаємодія як безпосередньо органів досудового слідства (суб'єктів доказування) між собою під час розкриття та розслідування злочинів, так і взаємодія органів досудового слідства з іншими органами виконавчої влади, посадовими особами, іншими фізичними (наприклад спеціалістами з різних галузей знань) та юридичними особами (медичними закладами) під час розкриття та розслідування злочинів.

Узагальнюючи розглянуті визначення поняття взаємодії, ми пропонуємо сформулювати визначення цього терміну так: взаємодія – це науково-обґрунтована, заснована на чинному законодавстві організаційно-тактична форма розкриття та розслідування злочинів, що полягає в узгодженій за часом, місцем та метою діяльності різних ланок однієї або декількох організаційних систем, а саме суб'єктів доказування між собою, з іншими органами державної влади, посадовими особами, фізичними та юридичними особами в інтересах кримінального судочинства.

для студентів юрид. вузів і фак. За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.

Разом з тим, якщо з криміналістичної точки зору розглянути взаємодію у боротьбі зі злочинністю на міжнародному рівні, можна дійти висновку що така взаємодія не зводиться тільки до питань взаємодії слідчого та оперативно-розшукових органів. На нашу думку, система взаємодії правоохоронних органів різних держав під час досудового розслідування злочинів включає всі правоохоронні та інші державні органи, що беруть участь в такій взаємодії. Крім того, у разі якщо має місце інституціональний механізм співробітництва, суб'єктом взаємодії також виступає міжнародна (регіональна) організація в рамках якої здійснюється співпраця.

Розглядаючи питання взаємодії слідчого з органами дізнання Н.І. Порубов зазначає, що попереднє слідство (досудове слідство – авт.) і оперативно-розшукова робота – дві самостійні функції в діяльності органів внутрішніх справ, передбачені нормами кримінально-процесуального законодавства. Перед органами досудового слідства і дізнання стоять єдині, загальні завдання щодо боротьби зі злочинністю. Тому успішне їх вирішення може бути забезпечено лише при чітко організованій, постійній, заснованій на законі взаємодії слідчих, працівників карного розшуку, БЕЗ та інших служб міліції, в повній узгодженості оперативних заходів і слідчих дій, що ними проводяться, спрямованих на попередження, розкриття і розслідування злочинів.

Таким чином, Н.І. Порубов зазначає, що взаємодія органів попереднього (досудового – авт.) слідства і дізнання – це співробітництво, що ґрунтується на спільності цілей та що виражається в такій організації роботи, коли дії слідчого і працівника органу дізнання взаємно узгоджуються для досягнення найбільш ефективного результату у виконанні завдань кримінального судочинства. Таким чином, – робить висновок Н.І. Порубов – взаємодія це, з одного боку, тісне співробітництво і узгодженість дій слідчих і оперативних працівників органів внутрішніх справ при організуючій ролі слідчого, з іншого – чітке розмежування функцій у відповідності з їх процесуальним станом⁴⁶.

Погоджуючись з Н.І. Порубовим, а також з іншими вченими, які вивчали питання взаємодії органів досудового слідства та оперативно-розшукових підрозділів, варто зазначити, що для взаємодії органів досудового розслідування на міжнародному рівні не є характерними спільність цілей (в буквальному розумінні), а також організуюча роль якоїсь зі сторін. Під час такої взаємодії, зокрема, у більшості випадків має місце не спільність цілей (у вузькому розумінні), а здійснюється реалізація принципу взаємності під час міжнародного співробітництва. Тобто одна держава, в особі органу, який здійснює провадження у кримінальній чи оперативно-розшуковій справі, звертається до іншої держави, в особі органу, до компетенції якого відноситься виконання відповідних звернень, з проханням надати певну інформацію, здійснити певні заходи тощо.

⁷⁰ Р.С. Белкин Криминалистика: Учебный словарь-справочник. – М.: Юрист, 1999. – 268 с.

⁴⁶ Криминалистика: Учеб. пособие для слушателей спец. «Правоведение» вузов МВД / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов; Н.И. Порубов (ред.). – Минск: Высшая школа, 1997. –

При цьому, мова не йде про домінування, або «організуючу роль» органу, який звернувся зі зверненням до відповідного органу іноземної держави. Тут ми можемо говорити про реалізацію принципу міжнародного співробітництва – рівноправності сторін. У свою чергу звернення (запити) правоохоронних органів іноземних держав виконуються в порядку та обсягах, визначених законодавством країни, яка отримала відповідне звернення. Указане є характерним як для інституціонального, так і для договірно-правового механізмів співпраці.

В.С. Кузьмічов та Г.І. Прокопенко розглядають взаємодію як один із загальних принципів застосування тактичних прийомів (в криміналістичній тактиці) та визначають її (взаємодію) як «узгодження діяльності відповідних органів і осіб, що забезпечують компетентне і ефективне застосування тактичних прийомів»⁴⁷.

Р.С. Белкін визначає, що взаємодія суб'єктів доказування це одна з форм організації розслідування злочинів, що полягає у заснованому на законі співробітництві слідчого з органом дізнання, узгодженому за цілями, місцем і часом, що здійснюється в межах їх компетенції з метою повного і швидкого розслідування кримінальної справи і розшуку злочинців, що переховуються, викрадених цінностей та інших об'єктів, суттєвих для справи.

Можна безперечно погодитись з Р.С. Белкіним, який також звертає увагу на те, що в процесі взаємодії слідчий може взаємодіяти не тільки з органом дізнання, але і зі спеціалістами, експертами, іншими органами і організаціями (наприклад, з контрольними, інспекційними та ін.), засобами масової інформації, тощо.

Криміналістичний словник П. Адольфа, У. Бедера, А. Димлера та ін., містить термін «взаємодія» (поліції – авт.) у визначенні більш широкого поняття «співробітництво» (поліції – авт.). Так, у зазначеному словнику вказується, що співробітництво це – «планова і направлена на досягнення спільної мети взаємодія декількох осіб і організацій; робота окремо або поруч означає складання сил, а взаємодія – примноження сил. Крім того, до цього додається та обставина, що співробітництво має суттєве значення, якщо враховувати обмежені правові компетенції поліції, а також її обмежену чисельність і нестачі матеріальних засобів».

Також словник містить поняття «співробітництво всередині поліції» та «співробітництво поліції і органів юстиції».

Так, вказується, що «співробітництво поліцейських і органів юстиції має суттєве значення в силу обов'язкової чітко визначеної спеціалізації і організаційної структури поліції. Співробітництво всередині поліції є завданням як керівників, що здійснюють керівництво, так і обов'язком поліцейських».

Криміналістична методика розслідування злочинів розглядається також як самостійний, заключний розділ науки криміналістики, який вивчає закономірності організації роботи слідчих щодо кримінального переслідування осіб, що вчинили злочинні діяння з метою вироблення, відповідно до вимог закону науково-обґрунтованих і практично перевірених ефективних окремих методик розслідування окремих видів злочинів⁶⁸.

Р.С. Белкін зазначає, що «... Кінцевим «продуктом» криміналістичної науки, що надходить на озброєння слідчої практики, є окремі криміналістичні методики, в змісті яких на основі положень і висновків загальної і окремих криміналістичних теорій комплексуються криміналістичні рекомендації із здійснення судового дослідження і припинення злочинів. Сукупність окремих методик, – продовжує Р.С. Белкін, – створює криміналістичну методику як розділ науки криміналістики, в який, окрім них, входить і певна система наукових положень як основа побудови і адаптації цих методик. Криміналістична методика, як і криміналістичні техніка і тактика, являє собою результат відображення криміналістикою свого предмету... У своєму «матеріалізованому» виразі цей результат в методиці виступає у вигляді систем криміналістичних рекомендацій різного ступеня загальності, що відносяться до організації і ведення розслідування, оптимальному для типових умов використання засобів і прийомів криміналістичних техніки і тактики, управління і наукової організації труда і даних інших сфер знань ...»⁶⁹.

В.П. Бахін і А.М. Колесниченко поділяють методику на дві частини, а саме: загальні положення (поняття, завдання методики, зміст, структура); окремі методики (методики розслідування окремих видів злочинів), а також – вихідні положення методики.

Так, вихідні положення методики розглядаються як «засновані на законі і узагальненнях слідчої практики вимоги і криміналістичні рекомендації, що служать найбільш ефективному здійсненню розслідувань злочинів всіх видів. Тобто вихідні положення методики відображають найбільш важливі рекомендації організаційно-тактичного характеру, що використовуються при розслідуванні злочинів».

⁶⁸ Курс криміналістики: В 3 т. Т II Криминалистическая методика: Методика расследования преступлений против личности, общественной безопасности и общественного порядка / Под ред. О.Н. Коршуновой и А.А. Степанова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 639 с. С. 28.

⁶⁹ Белкин Р.С. Курс криминалистики: В 3 т. – М.: Юристъ, 1997 Т. 3.: Криминалистические средства, приемы и рекомендации, 1997. – 480 с.

⁴⁷ Кузьмічов В.С., Прокопенко Г.І. Криміналістика: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Г.

Н.І. Порубов, в свою чергу вважає, що «... Методика розслідування окремих видів і груп злочинів, або криміналістична методика, будучи самостійним розділом криміналістики, вивчає закономірності організації й здійснення розкриття, розслідування і припинення окремих видів злочинів з метою розробки, відповідно до вимог закону, науково-обґрунтованих рекомендацій з найефективнішого проведення слідства».

В.П. Бахін і А.М. Колесниченко зазначають, що методика розслідування злочинів – це самостійний розділ науки криміналістики, який складають основані на вимогах кримінального і кримінально-процесуального законодавства наукові положення, рекомендації і методи розслідування окремих видів злочинів. Методика розслідування тісно пов'язана з криміналістичною технікою і слідчою тактикою, з яких вона черпає дані і прийоми формування методів розкриття і попередження злочинів. Так, криміналістична техніка досліджує прийоми застосування науково-технічних засобів в узагальненому стані, без віднесення до конкретних злочинів. Виділення слідів, типових для конкретних видів злочинів, розкриття їх особливостей, надання рекомендацій по їх практичному використанню – ці завдання вирішує методика розслідування, що встановлює, які саме сліди та інші речові докази, елементи речової обстановки (що потребують для виявлення, закріплення і дослідження використання даних криміналістичної техніки) характерні для тих чи інших злочинів, відбирає відповідні прийоми і розробляє практичні рекомендації щодо їх застосування в процесі розслідування конкретного виду злочину.

Методика розслідування тісно пов'язана і зі слідчою тактикою, що вивчає систему прийомів планування і організації розслідування, підготовки і проведення слідчих дій. Подібно до криміналістичної техніки тактика розглядає загальні прийоми планування, підготовки і проведення огляду, обшуку, допиту та інших слідчих дій, а також тактичних операцій, не вдаючись в особливості, властиві проведенню цих дій при розслідуванні окремих видів злочинів. Методика, відштовхуючись від загальних положень тактики о плануванні розслідування, розглядає слідчі дії у взаємозв'язку, показує їх типові системи, а також формулює тактичні рекомендації, характерні для розслідування різних видів злочинів. Включаючись в методику, положення і принципи криміналістичної техніки і тактики синтезуються, створюючи чітку систему прийомів, що реалізуються на практиці, як спеціальна криміналістична методика розкриття і попередження окремих (видів) груп злочинів.⁶⁷

⁶⁷ Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтевский и др.; под ред. В.К. Лисиченко.

Гончаренка та Є.М. Моїсєєва. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 368 с.

З приводу співробітництва поліції і органів юстиції зазначається, що це «принципи партнерського співробітництва поліції і органів юстиції, зокрема з прокуратурою, які закріплені в директивах міністерств та інших розпорядженнях. Ці принципи є обов'язковими і регулюють розмежування компетенцій у припиненні небезпеки і кримінального переслідування, уточнюють повноваження давати розпорядження поліції і обов'язки поліції надавати інформацію органам юстиції»⁴⁸.

В.Ю. Шепітько визначає взаємодію як «... процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) на одного, що породжує їх взаємозумовленість і зв'язок». У даному випадку розглядається взаємодія опосередкована, тобто між слідчим (суддею) та речами (матеріальними об'єктами), та взаємодія безпосередня – між слідчим (суддею) та особою, яка вчинила злочин (чи іншою особою)⁴⁹.

Взаємодія слідчих та працівників дізнання має під собою правову базу, процесуальну основу⁵⁰.

Н.І. Порубов розмежовує три форми взаємодії слідчого і органу дізнання під час провадження попереднього (досудового – авт.) слідства згідно чинного кримінально-процесуального закону (Білорусі – авт.), зокрема:

- доручення слідчого органам дізнання провести оперативно-розшукові заходи;
- доручення слідчого органам дізнання виконати окремі слідчі дії;
- сприяння органів дізнання слідчому в роботі при провадженні окремих слідчих дій.

Крім цього, Н.І. Порубов визначає умови, необхідні для взаємодії слідчого і органу дізнання, якими є:

- суворе дотримання законності, принципів кримінального судочинства, відомчих нормативних актів;
- відповідність процесуальній формі;
- суворе поєднання і розмежування компетенції слідчого і оперативного працівника⁵¹.

⁴⁸ Криминалистический словарь / Ф.-П. Адольф, У. Бедер, А. Димлер и др.; Ред. В. Бургхардт и др.; Отв. ред. Г.А. Аванесов и др. – 2. Изд., перераб. и расширенное. – М.: Юрид. лит., 1993. – 178 с.

⁴⁹ Криміналістика: Словник термінів. – К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2004. – 264 с.

⁵⁰ Криминалистика: Учеб. пособие для слушателей спец. «Правоведение» вузов МВД / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов; Н.И. Порубов (ред.). – Минск: Высшая школа, 1997. – 344 с.

⁵¹ Криминалистика: Учеб. пособие для слушателей спец. «Правоведение» вузов МВД / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов; Н.И. Порубов (ред.). – Минск: Высшая школа, 1997. –

Р.С. Белкін наводить такі найбільш поширені види взаємодії суб'єктів доказування, як то «... производство органом дознания по поручению следователя отдельных следственных действий; участие оперативных работников в производстве следственных действий, проводимых следователем; осуществление предусмотренных законом мер принуждения и др.»⁵².

Г.А. Матусовський визначає такі види взаємодії:

- координація діяльності правоохоронних органів;
- взаємодія слідчого та оперативних підрозділів;
- взаємодія прокурора із слідчим;
- взаємодія слідчого (органів дізнання) з експертами, фахівцями у відповідних галузях знань (наукове забезпечення);
- взаємодія слідчого з іншими державними органами при розслідуванні різних видів злочинів залежно від специфіки їх вчинення, предмету посягання, злочинних способів (наприклад, при розслідуванні злочинів, що вчинюються у сфері господарської діяльності, з установами Національного банку, Антимонопольного комітету, Фонду державного майна, Державної податкової адміністрації, Державної контрольно-ревізійної служби та інших державних органів України, що мають право контролю за дотриманням організаціями та громадянами законодавства; при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я, діянь, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин тощо, виникає необхідність у взаємодії з медичними закладами, використанні допомоги фахівців фармацевтів, хіміків, ботаніків, банку даних з цих питань)⁵³.

Р.С. Белкін виділяє епізодичну та тривалу взаємодію: орган дізнання або виконує разові доручення слідчого, або вони співпрацюють протягом усього розслідування. Взаємодія може мати процесуальний (дача письмових завдань слідчим органу дізнання) і непроцесуальний (узгодження шляхів реалізації оперативних даних, спільне планування роботи, обмін інформацією, обговорення ходу і результатів розслідування і т.п.) характер. Однією з найбільш продуктивних форм взаємодії слідчого з іншими учасниками процесу розслідування є спільна діяльність в слідчо-оперативній групі.

А.Р. Белкін, розглядаючи організаційні форми використання в доказуванні можливостей оперативно-розшукової практики, зазначає, що результатом оперативно-розшукової діяльності перш за все є здобута оперативна інформація, що фігурує в процесі доказування як інформація, що орієнтує суб'єктів доказування при вирішенні тих чи інших завдань⁵⁴.

Криміналістична тактика, на думку П.Д. Біленчука, охоплює такі слідчі дії як огляд, допит, обшук, пізнання, затримання, відтворення обстановки та обставин події, які утворюють її систему, а також включає в себе такі тактичні засоби, як: «тактична операція», «тактична комбінація», «тактичне рішення», «слідча ситуація», «психологічна засідка», «слідча хитрість»⁶⁴.

Р.С. Белкін розглядає криміналістичну тактику як «... розділ криміналістики, що включає систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій ... з організації і планування досудового і судового слідства, визначення лінії поведінки осіб, що його здійснюють, прийомів проведення окремих слідчих і судових дій, спрямованих на збирання, дослідження доказів, на встановлення обставин, що сприяли вчиненню злочинів...

Система наукових положень, на яких ґрунтується криміналістична тактика, включає вчення про криміналістичну версію і планування слідства; поняття слідчої ситуації, принципи її оцінки і використання в інтересах розслідування; поняття тактичного рішення і тактичного ризику; принципи взаємодії слідчого з органами дізнання, іншими державними і громадськими органами і організаціями, із засобами масової інформації; форми і методи використання в процесі розслідування і судового засідання спеціальних знань».

Н.І. Порубов розподіляє криміналістичну тактику на загальну і особливу частини. До загальної частини входять загальні положення (предмет, зміст) слідчої та судової тактики. Для слідчої тактики ними визначаються: організаційні принципи діяльності по найбільш раціональному проведенню слідчих дій, вчення про слідчу версію і планування розслідування, рекомендації з ефективного використання сучасних науково-технічних засобів і спеціальних знань, взаємодія слідчого з органами дізнання і залучення громадськості, розшукова і попереджувальна діяльність слідчого.

Особлива частина криміналістичної тактики, на думку Н.І. Порубова, розробляє прийоми і методи провадження конкретних слідчих та судових дій. Поняття тактичного прийому, при цьому розглядається Н.І. Порубовим, як основа діяльності слідчого⁶⁵.

Криміналістична методика (методика розслідування окремих видів злочинів, окрема методика) розглядається Р.С. Белкіним як синтезуючий розділ криміналістики, що об'єднує положення криміналістичної техніки і криміналістичної тактики відпрацьовані відповідно до умов і завдань розслідування конкретного виду злочинів; містить систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій з організації і здійснення розслідування і попередження злочинів...⁶⁶

⁶⁴ Криміналістика: Підручник для вищих навч. закл. / П.Д. Біленчук, В.В. Головач, М.В. Салтевський; П.Д. Біленчук (ред.). – К.: Право, 1997. – 254 с.

⁶⁵ Криміналістика: Учеб. пособие для слушателей спец. «Правоведение» вузов МВД / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов; Н.И. Порубов (ред.). – Минск: Высшая школа, 1997. – 344 с.

⁶⁶ Р.С. Белкин Криминалистика: Учебный словарь-справочник. – М.: Юристъ, 1999. – 268 с.

⁵² Р.С. Белкин, Криминалистика: Учебный словарь-справочник. – М.: Юристъ, 1999. – 268 с.

⁵³ Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.

⁵⁴ А.Р. Белкин Теория доказывания: Научно-методическое пособие. – М.: Норма, 1999.

Так, наприклад, М.П. Яблоков пише: «Питання взаємодії слідчих з оперативно-розшуковими органами мають також різні аспекти – методичний, тактичний і організаційний. Методичні аспекти вказаної взаємодії, а до них варто віднести відповідним методичним чином узгоджені дії слідчого з оперативно-розшуковими органами при розкритті злочинів і перевірочної діяльності, в процесі розслідування злочинів в різних слідчих ситуаціях, а також в ході профілактичної діяльності, повинні бути віднесені до предмету методики розслідування».

А.Р. Белкін, в свою чергу, погоджуючись з позицією М.П. Яблокова, зазначає, що до криміналістичної тактики варто віднести всі загальні питання організації і здійснення взаємодії: його поняття, підстави, форми, принципи та ін. Особливості ж організації і здійснення взаємодії, що визначаються видом розслідуваних злочинів і різними слідчими ситуаціями в процесі розслідування, повинні бути віднесені до криміналістичної методики. Саме в цьому розділі криміналістики має йти мова і про оптимальне коло оперативно-розшукових заходів, поєднаних із слідчими діями, і про їх типову послідовність при конструюванні конкретних приватних методик, про типові оперативно-тактичні операції і т.п.⁶².

З метою більш глибоко та детального дослідження зазначеного питання звернемось до існуючих теоретичних положень, що стосуються понять методики і тактики розслідування злочинів.

По-перше, розглянемо поняття криміналістичної тактики.

П.Д. Біленчук вважає, що «криміналістична тактика – це розділ науки криміналістики, що займається розробкою прийомів проведення слідчих дій, загальних тактичних рекомендацій про організацію і планування процесу слідства».⁶³

Основним елементом криміналістичної тактики П.Д. Біленчук визначає поняття прийому, яким є «... найбільш ефективний спосіб дії у тій ситуації, що склалася при розкритті злочинів». Так, П.Д. Біленчук розподіляє тактичні прийоми на такі, що мають законний і факультативний характер: законні тактичні прийоми визначені у кримінально-процесуальному законі і повинні обов'язково виконуватись при виконанні слідчих дій; рекомендаційний тактичний прийом має альтернативний характер і його використання є прерогативою слідчого (при цьому підкреслюється, що більшість тактичних прийомів, розроблених криміналістами, мають факультативний характер і складають предмет криміналістичної тактики). Якщо розслідування це – «... виконання сукупності слідчих дій, оперативних та організаційних заходів, кожне з яких за своєю суттю – діяльність», то тактичний прийом розглядається як «... дійова процедура, що ґрунтується на психологічних закономірностях спілкування слідчого з учасниками процесу доказування».

Отримання і використання в процесі доказування орієнтуючої інформації здійснюється у визначених – у процесуальних і непроцесуальних – організаційних формах. Сутність тих і інших полягає у взаємодії суб'єктів доказування з оперативними співробітниками відповідних державних органів. Таку взаємодію можна визначити як засновану на законі і підзаконних актах погоджену діяльність адміністративно незалежних один від одного органів слідства і дізнання, направлених на розкриття і розслідування конкретного злочину шляхом найбільш доцільного сполучення методів і засобів, властивих цим органам. Кожний учасник взаємодії діє в межах своєї компетенції. Якщо організаторами взаємодії, як правило, виступають керівники відповідних підрозділів і служб, то суб'єктами, що безпосередньо вступають у взаємодію і здійснюють її при доказуванні, завжди є слідчі і оперативні працівники⁵⁵.

Так, слідчий і оперативний працівник органу дізнання вирішують завдання, що перед ними стоять за допомогою різних методів і засобів: слідчий – за допомогою слідчих дій, оперативний працівник – за допомогою оперативно-розшукових заходів, які дозволяють проникнути в задуми злочинця, встановити суттєві обставини у справі. Як зазначає Н.І. Порубов, аналіз слідчої практики запевняє, що злочини залишаються нерозкритими оскільки в процесі їх розслідування між слідчим і органом дізнання не було встановлено належної взаємодії, не в повній мірі використовувались оперативні можливості органів внутрішніх справ⁵⁶.

Г.А. Матусовський виділяє такі форми взаємодії слідчого, органу дізнання та оперативно-розшукових органів:

- нормативно-правові, що випливають з положень Кримінально-процесуального кодексу, законів, які регулюють діяльність органів внутрішніх справ, Служби безпеки України, прокуратури;

- організаційно-тактичні.

Перша форма взаємодії стосується питань:

- передачі слідчому матеріалів про виявлені шляхом оперативно-розшукових заходів ознаки злочину для вирішення питання про порушення кримінальної справи;

- проведення слідчим процесуальних дій одночасно із здійсненням органом дізнання узгоджених оперативних заходів;

- проведення оперативно-розшукових заходів по справі, в якій не встановлена особа, яка вчинила злочин, після передачі цієї справи слідчому;

- виконання доручень слідчого щодо доручень слідчого щодо проведення розшукових дій;

- здійснення заходів щодо встановлення особи, яка підлягає притягненню як обвинувачений після припинення досудового слідства;

⁶² А.Р. Белкин. Теория доказывания. Научно-методическое пособие. – М.: Норма, 1999.

⁶³ Криміналістика: Підручник для вищих навч. закл. / П.Д. Біленчук, В.В. Головач, М.В. Салтєвський; П.Д. Біленчук (ред.). – К.: Право, 1997. – 254 с.

⁵⁵ Взаимодействие следователей прокуратуры и органов милиции при расследовании и предупреждении преступлений. – М., 1964.

⁵⁶ Криміналістика: Учеб. пособие для слушателей спец. «Правоведение» вузов МВД / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов; Н.И. Порубов (ред.). – Минск: Высшая школа, 1997. – 344 с.

– отримання інформації та документів про операції, рахунки, внески, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб.

Друга форма взаємодії стосується питань:

– спільної розробки версій і узгодженого планування слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;

– організації слідчо-оперативних груп (СОГ), до складу яких входять слідчі та оперативні працівники⁵⁷.

Взаємодія слідчого з органами дізнання при розслідуванні злочинів за свіжими слідами передбачає взаємну інформацію, спільне вивчення матеріалів для вирішення питання про порушення кримінальної справи, спільну розробку планів проведення слідчих дій та оперативних заходів, їх здійснення, виконання органами дізнання доручень слідчого, спільну відповідальність за розкриття злочинів та викриття винних⁵⁸.

Здійснення взаємодії при розслідуванні не є ознакою того чи іншого видів злочинів і тому не може бути основою для класифікації злочинів. Так, враховуючи вищевикладене, В.А. Образцов поділяє злочини на три групи:

- злочини, при розслідуванні яких вказана взаємодія не виключається;
- злочини, при розслідуванні яких взаємодія є бажаною;
- злочини, при розслідуванні яких взаємодія обов'язкова.

Всі ці три варіанти можуть мати місце при розслідуванні будь-якого злочину⁵⁹.

Погоджуючись з В.А. Образцовим, у той самий час варто відмітити, що в контексті взаємодії органів досудового розслідування різних держав під час провадження у кримінальних та оперативно-розшукових справах, на нашу думку, може йти мова лише про одну групу злочинів – злочинів, при розслідуванні яких така взаємодія обов'язкова.

Можна погодитись з А.Р. Белкіним, який вказує, що з точки зору процесу доказування, взаємодія може бути:

- разовою, одномоментною, коли вона має місце при проведенні однієї слідчої дії, здійсненні якого-небудь організаційно-технічного заходу;
- періодичною, що здійснюється за необхідністю;
- постійною, на протязі всього процесу доказування.

Схожим чином можна класифікувати взаємодію органів досудового розслідування України та іноземних держав. Разом з тим, незважаючи на те, що у відповідній класифікації залишаються ті самі її види – разова, періодична та постійна, суттєво різняться їх зміст, оскільки в класифікації, запропонованій А.Р. Белкіним йдеться про взаємодію слідчого з органом дізнання, правова природа і організаційна сутність якої суттєво відрізняється від співпраці органів досудового розслідування на міжнародному рівні.

⁵⁷ Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків: Право, 1998. – 376 с.

⁵⁸ Криминалистика: Учеб. пособие для слушателей спец. «Правоведение» вузов МВД / И.С. Андреев, Г.И. Грамович, Н.И. Порубов; Н.И. Порубов (ред.). – Минск: Высшая школа, 1997. – 344 с.

⁵⁹ Образцов В.А. Криминалистическая классификация преступлений. – Красноярск, 1988. – С. 120.

Зокрема, така взаємодія може бути:

– разовою, коли орган досудового розслідування України звертається із запитом до відповідних правоохоронних органів однієї або декількох іноземних держав в рамках правової допомоги (іншої форми міжнародного співробітництва) або в рамках міжнародного поліцейського співробітництва (наприклад, через Міжнародну організацію кримінальної поліції – Інтерпол). Необхідно відмітити, що такий запит може містити не одне, а одночасно декілька питань або завдань;

– періодичною, коли орган досудового розслідування України декілька раз звертається із запитом до правоохоронних органів іноземної держави/іноземних держав;

– постійною, коли взаємодія з правоохоронними органами іноземної держави/іноземних держав здійснюється протягом всього часу провадження у кримінальній або оперативно-розшуковій справі. Такий вид взаємодії характерний, зокрема, для багатоспідних кримінальних справ щодо транснаціональних злочинів економічної спрямованості; взаємодія також здійснюється постійно під час міжнародного розшуку обвинувачених.

Відповідним чином можна класифікувати взаємодію, яка ініціюється правоохоронними органами іноземних держав.

У всіх випадках, взаємодія – це діяльність, що здійснюється шляхом проведення певних дій, операцій, застосування відповідних прийомів і способів дій. В силу свого дійового характеру, вона не може бути зведена до одного якого-небудь прийому. Таким чином пропозиція деяких вчених вважати взаємодію слідчого з оперативним працівником тактичним прийомом⁶⁰ розслідування була піддана обґрунтованій критиці і підтримки не отримала⁶¹.

В науці кримінального процесу приділяється увага переважно формам взаємодії, що регулюються законом. В теорії оперативно-розшукової діяльності питання взаємодії слідчого і органу дізнання (оперативних апаратів) розглядаються головним чином при аналізі шляхів реалізації оперативної інформації, результатів оперативного експерименту. В криміналістиці, питання щодо місця взаємодії в системі науки вирішується по-різному. Одні автори (О.Я. Баєв, А.М. Васильєв, М.А. Якубович та ін.) відносять дану проблематику до криміналістичної тактики, інші (І.А. Возгрін, Г.Г. Зуйков, А.М. Колесніченко та ін.) – до криміналістичної методики, деякі – і до тактики і до методики.

⁶⁰ Васильєв А.Н. Следственная тактика. – М., 1976. – С. 182.

⁶¹ Советская криминалистика. Теоретические проблемы. – М., 1978. – С. 137; Р.С. Белкин. Курс советской криминалистики. Т.1. – М., 1977. – С. 216.; Р.С. Белкин. Очерки криминалистической тактики. – Волгоград, 1993. – С. 111; Р.С. Белкин. Курс криминалистики. Т.1. – М., 1997; А.Р. Белкин Теория доказывания: Научно-методическое пособие. М.: Норма, 1999.